

มูลนิธิ ลด ภาระโรहित

จัดอภิปรายผลงานด้านวรรณกรรม
"ลด ภาระโรहित กับ ระย้า ต่างมิติ"

พิธีกร

- คุณ พิชัย วาสนาล่ง

ผู้อภิปราย :

- ศจ. คุณหญิง จินตนา ยศสุนทร

- คุณหญิง จำนงศรี รัตน์

- คุณ เพิ่มพล เชยอรุณ

- คุณ โชติช่วง นาดอน

- คุณ ลุวัฒน์ วรดิลก

- คุณ ธรรมเกียรติ กั่นอริ

- คุณ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

- คุณ ภิญโญ ศรีจำลอง

ที่ห้องประชุมใหญ่ หอสมุดแห่งชาติ ท่าหลวงสุกรี

วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2532 เวลา 16.00-19.30 น.

การอภิปรายวรรณกรรม สด กุระระโรหิต

วันศุกร์ที่ 17 กุมภาพันธ์ 2532

ณ หอสมุดแห่งชาติ

คุณพิชัย :

... วันที่ 17 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2521 คนที่มีค่าอย่างยิ่งสำหรับสังคมไทย คือ เป็นเหมือนสติของสังคมไทยในช่วงหนึ่ง หลับตาและก็จากเราไป โดยไม่มีวันที่จะกลับคืนมาอยู่กับเราอีก แต่เราทั้งหลายก็ไม่ยอมให้ท่านผู้นี้จากไปจากใจของเรา เพราะว่างานที่ท่านได้เคยทำเอาไว้ต่าง ๆ นั้น ได้พิสูจน์ให้เห็นว่าท่านผู้นี้ คือ นักสู้เพื่อระบอบประชาธิปไตย ผมเองได้มีความรู้สึกอยู่มาอยู่ตลอดเวลาว่ามีโชคที่ได้พบกับท่าน ตั้งแต่ผมเองยังเป็นนิสิตที่มหาวิทยาลัยและท่านก็ชอบที่จะคุยกับผม เพื่อที่จะระบายความคิดความรู้สึกบางอย่างออกมา และบางครั้งท่านก็พาผมเดินไปดูละครดะโระต่าง ๆ บางอย่าง อย่างเช่น เวลาทำหนังสือ ท่านจะชวนผมไปดูว่าวิธีการที่เขาวางหนังสือบนแผงนั้น บางทีเขาเอาหนังสือของท่าน และตอนนั้นออกหนังสือต่าง ๆ ออกมาหลายเล่ม เช่น หนังสือเอกชนบ้าง หนังสือศิลปินบ้าง เสร็จแล้วเขาก็เอาหนังสือของท่านไปชุกเอาไว้ โดยเอาหนังสืออื่นไปบังไว้ ท่านก็ไปทะเลาะกับเจ้าของร้านเขา ความละเอียดละออของท่านในการที่จะทำทุกอย่างนี้มันเป็นเรื่องจริงจัง และท่านก็บอก ดูลี! เขาทำอะไรกันนี้ เขาทำเหมือนไม่จริง ไม่จริงเลย เขาถูกกลืนต่าง ๆ อยู่เรื่อย ไม่ว่าจะมาจากสติปัญญาของชนชั้นไหน หรืออะไรก็ตาม ถ้าจะพูดกันจริง ๆ แล้วนะครับ คุณสด กุระระโรหิต ท่านนี้ น่าจะเป็นผู้ที่อยู่ในวัยของคุณอาของผมได้มากกว่า เพราะว่า เป็นเพื่อนกับคุณพ่อผมด้วย แต่ท่านก็ชอบมาคุยกับลูกชาย ก็เลยทำให้ผมมีความรู้สึก ว่า ผมคงจะอยู่รุ่นประมาณกลาง ๆ คือ ไม่ได้เจ๋งไม่รู้จัก หรือไม่ก็ไม่ใช่ผู้ใหญ่จนไปดีรุ่นเท่า กับท่าน ระยะหนึ่งผมยังจำได้ดีว่างานวงการที่ผมไปนั่งอยู่ชอบ ๆ วงนั้น มีทั้งคุณ ป่วน บุรณศิลปิน - บ.บุรณศิลปิน ผมยังจำได้ดีทีเดียวนะครับ เป็นนักเขียนที่มีริมฝีปากดี อาจารย์สมจิต รักสมิตร และผมยังนึกถึงอีกหลาย ๆ คน ที่อยู่ในวงนั้น เช่น คุณฉันททิพย์ กระแสสินธ์ ผมได้ฟังการเสวนาของนักเขียนรุ่นผู้ใหญ่แล้ว ผมมีความรู้สึก และความรู้สึกอันนั้นก็ติดอยู่ในใจของผมอยู่ตลอดเวลาว่า ท่านเหล่านั้น ไม่ใช่นักเขียนที่เขียนขึ้นมาด้วยความรู้สึกสนุกมือก็เขียนออกไป แต่ท่านได้คุยถึงเรื่องความลึกซึ้งต่าง ๆ ทั้งทางด้านภาษา ทางด้านเหตุผลในเรื่องต่าง ๆ ที่จะเขียนขึ้นมา แต่สิ่งหนึ่งที่ทำให้ผมประทับใจมากที่สุดจนบรรดาท่านเหล่านั้นก็คือว่า ท่านรักการเขียนหนังสือจริง ๆ และท่านรู้สึกว่าหนังสือมันนะ เป็นทางเดียวที่จะทำให้นักทั้งหลายเข้าใจความคิดของกันและกันได้ จนยุคนั้นแม้กระทั่งสมเด็จพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ก็ยังโปรดเกล้าพระราชทานตราให้จักรวรรดิศิลปินเกิดขึ้นมาครั้งนั้น และได้รับสั่งความเป็นคิดว่า "ศิลปินนั้นมีศิลปะเป็นอาภรณ์" เพราะฉะนั้นไม่ว่าจะเป็นศิลปินในทางารแสดง ทางารเขียนภาพ หรือวรรณกรรม หรือทางใด ๆ ก็ตามแต่เถอะ แทบทุกคนก็ต้องมีศิลปะอยู่ในตัวถึงจะเป็นศิลปินได้ เพราะฉะนั้นจึงเป็นที่ยอมรับตั้งแต่บัดนั้น เป็นต้นมาว่า ผู้ที่มีศิลปะอยู่ในตัวเป็นอาภรณ์นั้นก็คือศิลปินนั่นเอง ครับ แต่คนที่

สุด จักรวรรดิศิลปินก็ตั้งไม่ได้ อยู่ไม่ได้ แต่สิ่งหนึ่งที่อยู่ในความคิดของคุณสด
กุ่มะโรหิต อยู่ตลอดเวลาก็คือว่า หนังสือนั้นแม้ว่าจะเป็นที่ระบายออกของ
ความรู้สึก แต่แท้ที่จริงนั้นความคิดถึงบ้านเมืองของคุณสดนั้นอยู่ตรงไหน อยู่ตรง
ที่ว่าการจะให้เกิดความเสมอภาคในการทามาหากินของประชาชน ท่านได้
พราหมณ์กับคุณหลวงเดชสทกรณ์ว่า ท่านเป็นหลวงเดชสทกรณ์ก่อนเกิด
ประชาธิปไตย ซึ่งถ้าประชาธิปไตยนี้มันน่าจะเกิดก่อนสทกรณ์ซะด้วยซ้ำไป แต่
ก็ปรากฏว่าในประเทศไทยนั้น สทกรณ์เกิดก่อนประชาธิปไตย และคุณหลวง
เดชสทกรณ์ท่านก็เป็นผู้บุกเบิกและสร้าง กระทั่งคุณสดมีความนับถือ และได้รับ
เอาความรู้สึกอันนั้นมา และมีความจริงใจกับเรื่องสทกรณ์อย่างจริงจัง เพราะ
ฉะนั้นจะเห็นได้แน่ครับว่า สิ่งที่คุณสดได้กระทำอยู่ตลอดเวลา ก็คือพยายามใช้
หนังสือที่ท่านเขียนไว้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอะไรก็ตาม พยายามจะแสดงให้เห็น
ถึงความคิดในเรื่องที่จะสร้างความเสมอภาคในการทามาหากินของผู้คนทุกคนที่
อยู่บนแผ่นดินไทย ท่านก็คงจะทราบว่าในประวัติของท่านนั้น แม้กระทั่งคุณพระ
พินิจชนคดี ก็เคยเอาตัวท่านไปชักพอกและกล่าวหาว่าท่านเป็นคอมมิวนิสต์
และในที่สุดคุณสด ก็ถามว่าคอมมิวนิสต์นั้นเป็นอย่างไร คุณพระทราบไหม ชักไป
ชักมาไอ้คนจับก็ไม่รู้เลยว่า คอมมิวนิสต์เป็นอย่างไร และในที่สุด 3 วัน ก็ต้อง
ปล่อยคุณสดออกมา คุณสดก็ต่อสู้อย่างนี้มาตลอดเวลานะครับ และก็ต่อสู้
อย่างบริสุทธิ์ด้วยความจริงใจอยู่ตลอดเวลา แต่ว่ามันแหละครับ สิ่งที่คุณสดเคย
มองเห็นมาไกลและนานแสนนานนั้นนะ เดียวนี้มาปรากฏเป็นประโยชน์แก่คนรุ่น
หลัง ซึ่งคุณสดไม่ได้รับประโยชน์เลย แต่ก็แน่ละครับผมคิดว่าคงจะพอๆ อย่าง
ไรแผ่นดินไทยของท่านที่แถบบางละมุงถึงจอมเทียนแถบ ๆ นั้น ถ้าหากท่านยัง
ก็อยู่ขณะนี้ เวลานั้นะครับ ไร่ไร่ละประมาณ 500 บาท 800 บาท มันเป็นไร
ละ 3 ล้านบาท 8 ล้านบาท คุณสดไม่รู้จะรายขนาดไหน แต่นั่นแหละครับ คุณ
สดไม่ได้ตั้งใจจะให้ที่เหล่านั้นสร้างความร่ำรวย แต่อยากจะให้คนที่อยู่ในที่นั้น
ได้รับการเรียกว่า จัดระเบียบให้มีความเป็นอยู่ของประชาชนให้มีความเป็นอยู่
มีการศึกษา มีการรักษาพยาบาล มีการทามาหากินที่มีความเสมอภาคกันเอง
ลักษณะของสทกรณ์ ซึ่งท่านเคยพูดกับผมตลอดเวลา และเคยพูดกับพ่อผมด้วย
บอกว่า ไอ้นี้แหละมันเป็นเรื่องของประชาธิปไตย คือสทกรณ์นี่แหละ มันไม่
ใช่คอมมิวนิสต์ ไม่ใช่อะไรหรอก แต่มันเป็นเรื่องของประชาธิปไตย คือทุก
คนมาแบ่งปันผลประโยชน์จากการทำงานกันด้วยความเป็นธรรม ใครทามาทำได้
มาก ใครทาน้อยได้น้อย นี่คือนโยบายที่ถูกต้องวิญญาน เพราะฉะนั้นเมื่อ คุณอับสร
กุ่มะโรหิต มาขอให้ผมเข้ามาเป็นกรรมการคนหนึ่งในฐานะมูลนิธิของ สด
กุ่มะโรหิต ผมจึงยินดีเป็นอย่างยิ่ง เพราะผมเชื่อมั่นเจตนารมณ์ของท่าน และ
ผมเองก็เป็นคนที่มีความเชื่อในเรื่องของสทกรณ์มาตั้งแต่ไหนแต่ไรแล้ว เพราะ
ฉะนั้นมูลนิธินี้ครับ วัตถุประสงค์ที่แน่ชัดที่เราจะบุกไว้ก็คือ ส่งเสริมและเผยแพร่
ระบบสทกรณ์ จะทำกันอย่างไรและวิธีใด วันข้างหน้าเราจะทำกันนะครับ อันที่
สองก็คือ เผยแพร่บทประพันธ์ และวรรณกรรมที่คุณสด กุ่มะโรหิต ได้เขียน

อย่างงวันนี่ซึ่งท่านผู้มีเกียรติ ได้มานั่งอยู่กันแล้วพร้อมกันนะครับ ท่าน
ศจ.คุณหญิงจินตนา ยศสุนทร, คุณหญิงจางงศรี รัตน์ มานั่งอยู่ที่นี่ คุณ
สุวัฒน์ วรดิลก, คุณเพิ่มพล เขยอรุณ, คุณเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ทุก ๆ คนมา
นั่งอยู่ที่นี่แล้ว พร้อมกันอยู่ที่นี่แล้วนะครับ ก็ต้องการจะมาเพื่อวัตถุประสงค์อันที่
2 คือ เพยแพร่วรรณกรรมที่คุณศดรักมากที่สุด นั่นก็คือเรื่อง ระย้า ซึ่งท่านจะ
ได้ฟังกันต่อไปนะครับ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 คือ สนับสนุนเยาวชนแห่งชาติให้ศึกษาในด้านประพันธ์
ต่าง ๆ

ประการที่ 4 สนับสนุนให้เยาวชนแห่งชาติได้รับการศึกษาในเรื่องของ
ระบบสหกรณ์

ประการที่ 5 สนับสนุนเยาวชนของชาติในชนบทให้มีโอกาสได้รับการศึกษาถึง
ชั้นบังคับตามกฎหมาย

และประการที่ 6 ก็คือไม่เกี่ยวกับการเมืองนะครับ

เพราะฉะนั้น วันนี้คงไม่เกี่ยวกับการเมือง แต่ถ้าจะเกี่ยวบ้างก็คงจะพัน ๆ กัน
อยู่ เพราะว่าเรื่องของ "ระย้า" เป็นเรื่องที่จะต้องพูดกันถึงเรื่องอย่าง
นั้นชะด้วย ครับ นี่คือวัตถุประสงค์ของมูลนิธิที่เราขอจัดตั้งไปแล้วเมื่อวันที่ 3
วันที่ 26 เดือนมิถุนายน 2530 ก็ได้รับอนุมัติให้จัดตั้งเป็นมูลนิธิแล้วนะครับ ปีนี้
ว่าถึงปีนี้ก็เป็นที่ 2 ที่มูลนิธิดำเนินการมา จึงหวังเป็นอย่างยิ่งในความกรุณา
ของท่านทั้งหลายว่า ถ้าหากมูลนิธินี้ ท่านเห็นว่าจะเป็นประโยชน์ก็กรุณาสนับสนุน
มูลนิธิ เพื่อระลึกถึงคนคนหนึ่งที่เราเอง และคนรุ่นหลังก็อาจจะไม่เข้าใจ
และไม่รู้ถึงการต่อสู้ของท่าน ผมอยากจะพูดอย่างที่ผมพูดกับกับเพื่อนบางคนว่า
ถ้าหากจะถามว่า นักปฏิวัติรุ่นแรกคือใครนี่ อาจจะมีนักปฏิวัติรุ่นแรกหลาย ๆ
คนที่ปฏิวัติโดยอาศัยอำนาจ ใช้วิธีการยึดอำนาจกัน หรือแย่งชิงอำนาจกัน แต่นัก
ปฏิวัติที่อุดมการณ์เป็นการปฏิวัติจริงจั่งอย่างที่สุด คือ สด คุรุมาะโรหิต นี่
แหละครับ คุณสดเป็นนักปฏิวัติที่จริงจังของตนเอง และความรู้สึกของตนเอง
กล้าจะต่อสู้ในขณะที่มีการระแวงล้อมต่าง ๆ บังคับอย่างรุนแรง คุณสดกล้าสู้
ด้วยข้อความของ "บาร์บารา" จัซนามปากกา "เสรี" จัซนามปากกา
"สากล" ถูกปิดอะไรก็เขียนขึ้นมาใหม่ ไม่ยอมที่จะแพ้กับสิ่งที่บีบคั้นอยู่ เพื่อต้องการ
ให้อุดมการณ์นั้นเดินไปข้างหน้าให้คนทั้งหลายได้เห็นว่ามันสมควรมีอุดม
การณ์ และควรจะยึดมั่นในอุดมการณ์นั้นด้วย ผมคิดว่าบัดนี้ก็คงจะเพียงพอ
สำหรับที่ผมได้กล่าวมาแล้ว ขอเชิญอาจารย์เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ และ อา
จารย์กัญญา ศรีจาลอง ได้กรุณาพูดถึงสิ่งที่ได้คิดไว้นาน ๆ เป็นบทกลอนที่หาให้
เราได้ระลึกถึงคุณสดได้ เชิญคุณเนาวรัตน์ครับ

คุณเนาวรัตน์ : ผมได้อ่านข้อเขียนของ มล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ที่พูดถึงคุณสด ฐรมะวีรหิต
ผมเห็นว่า เป็นข้อเขียนที่เป็นบทสรุปที่ดีที่สุด ผมจึงได้นำข้อเขียนนั้นมาเขียนเป็น
กลอน เดียวจะอ่านกลอนที่ผมได้เขียนจากข้อเขียนของ มล.บุญเหลือ
เทพยสุวรรณ และหลังจากนั้นก็ขอเชิญ พิภุภุญ ศรีจำลอง มากล่าวกลอนสด ๆ
ถึงคุณสด

คนอย่างคุณสดนั้นน้อย
จนบ้านเมืองอันกระจัดย่อยอย่างเรา
แต่น้อยก็ยังดีกว่าไม่มี
คนอย่างนี้หนึ่งคนมีคุณนัก
อาจทำให้คนได้คิดคนได้พูด
ได้พิสูจน์ได้ทำให้ได้ประจักษ์
เป็นห้าคนสิบคนขึ้นชวนชัก
ทำอะไรให้เป็นหลักให้รับรอง
ถ้าบ้านเมืองเราไม่ถึงซึ่งอัปจน
คงมีคนยอมลาบากยอมหม่นหมอง
ไม่ทนบอบต่อสู้อย่างไม่พึงบอง
ต้องไตร่ตรองต้องศึกษาก่อนพาที่
ถ้ามีคนอย่างนี้ทวีเพิ่ม
เราก็เริ่มจะหวังได้ในทุกที่
ว่าไทยคงเป็นไทยไปอีกนานละนี้
ขอความดีของคุณสดปรากฏนิรันดร์

คุณภิญโญ : ฟังกวีซีไรต์จบไปแล้ว
กลอนก็แจ่มทางที่สร้างสรรค์
แต่เรื่องราวของคุณสดปรากฏนั้น
นับถนัดหลายหลากมีมากมาย
ผมได้เคยประสบพบกับท่าน
แม้ว่าจะเป็นกาลที่นานหลาย
แต่ภาพพจน์สดๆยังไม่รู้คลาย
จึงจะขอบรรยายความจริงใจ
อันบรรดานักประพันธ์ในวันนี้
เราจะเห็นว่ามากมีที่ยิ่งใหญ่
บางคนมีชื่อเสียงอันเกรียงไกร
บ้างก็น่าเฝ้าไม่เข้าญาณ
แต่ว่ามีชื่อเสียงเกรียงไกรมาก
จนมีคนออกปากว่าเก่งกล้า
เพราะฉะนั้นบทประพันธ์ต่างๆ นานา

ก็สามารถสรรหาในเมืองไทย
แต่บทประพันธ์อันมีประโยชน์
ร้ายซึ่งโทษแทรกความจริงที่ยิ่งใหญ่
ไม่มีพจน์บทประพันธ์อันใดใด
ที่อยู่ยังในเมืองไทยสมัยนี้
หนังสือดีเกิดขึ้นจากคนดี
จากผู้ที่แสนเลิศประเสริฐศรี
คือได้สร้างวางตนเป็นคนดี
อีกทั้งมีเหมาะสมอุดมการณ์
อันคุณสดเกิดมาก็สามารถ
ได้รักษาดีแจ้งประจักษ์ในหลักฐาน
สมัยเรียนเทพศิรินทร์อยู่นาน
ท่านก็ได้ทำงานด้านเขียนมา
เป็นเพื่อนกับคุณโชติ แพร่พันธ์
ได้แย่งเตะบอลกันอย่างเก่งกล้า
เรียนเมืองจีนก็เขียนบทความมา
ให้คุณกุหลาบทราบคุณค่าสารพัน
เมื่อมารับราชการกระทรวงศึกษา
ท่านก็หาหนทางเพื่อสร้างสรรค์
แต่ระบบเผด็จการเมืองไทยนั้น
ได้กีดกันตัวท่านงานไม่ดี
เพราะฉะนั้นท่านชดใช้ทุนศึกษา
แล้วก็หาหนทางสร้างศักดิ์ศรี
จนได้เป็นนักประพันธ์อันเสรี
จึงได้มีผลงานด้านนานา
ถ้าหากให้ผมพูดถึงคุณสด
พูดเสียหมดผมก็เห็นเหมือนเป็นบ้า
ท่านผู้อภิปรายที่ได้มา
ก็ไม่ว่าจะพิสูจน์พูดสิ่งไร
เพราะฉะนั้นผมขอย่อความคิด
ถึงชีวิตคุณสดอันยิ่งใหญ่
งานประพันธ์ของท่านอันเกรียงไกร
คือได้สละทิวสหัสวรรษ
ในเมืองไทยเขาต่อสู้ทางการเมือง
ได้ต่อเนื่องถึงกับสลัดสลอน
มีคอมมิวนิสต์มีนายทุนวุ่นบันทอน
แต่คุณสดพันผ่อนในเรื่องนี้
ท่านสอดกลางคือหนทางสหกรณ์

และสั่งสอนคนไทยไว้ทุกที่
บทความบาร์บารานั้นมากมี
บทความนี้ชื่อจากไร่แผ่นดินไทย
แม้แต่จะเขียนนวนิยายฯขึ้นเทิ่ง
ท่านหาได้หลงระเรีงอย่างใดไม่
ได้สอดแทรกความคิดและจิตใจ
เอาไว้ในนวนิยายหลายเรื่องนัก
เช่นระย้าผู้เก่งกล้าและสามารถ
เป็นคนที่รักชาติอย่างหน้าหงาย
นับถือเรื่องสหกรณ์เทิดความรัก
และมีหลักงานด้านนานา
ระย้า นั้นเริ่มแต่เมื่อชาบูไร
ได้พิชิตเมืองไทยอย่างเก่งกล้า
จนกระทั่งสืบสมัยต่อ ๆ มา
อันเป็นคราของยุคเพด็จการ
ยุคเพด็จการพลเรือนแผ่นดินชาติ
คุณสดก็ฟันฝ่าดอย่างอาจหาญ
จนกระทั่งถึงเพาเพด็จการ
ตัวของท่านได้สร้างสรรประดามี
ผมเคยถามท่านว่าคุณสดครับ
ระย้า นั้นจะย่อยยับฯไหมนี้
ท่านบอกว่าอันเรื่องราวระย้านี้
จะได้มีสืบสายหลายต่อไป
เพราะระย้าเป็นผู้แทนผู้รักชาติ
ของไทยนั้นไม่สามารถจะตายได้
ผมเสียดยที่คุณสดลดละไป
ระย้าจึงไม่ปรากฏมา
เช่นเมื่อสมัย 16 ตุลาคม
นำเสียดยระย้าผมไม่เก่งกล้า
หรือสมัยนายกเปรมอันผ่านมา
จนกระทั่งถึงน้ำเชื้อชาติชาย
เพราะฉะนั้นถ้าคุณสดยังอยู่
ท่านจะต้องต่อสู้และมันหมาย
ที่นี้พูดถึงด้านนวนิยาย
เรื่องหลากหลายของท่านงานมากมี
เช่นเรื่องเลือดสีน้ำเงิน เลือดสีแดง
เป็นนิยายร้อนแรงอย่างถึงที่
นักปฎิวัติท่านก็จัดเอาไว้ดี

ท่านเคยพูดกับผมนี้เมื่อครั้งนั้น
 ว่าอยากเขียนนวนิยายให้บริสุทธิ์
 แต่ไม่อาจอยู่ด้วยการฝืน
 เพราะการเมืองของท่านนั้นอันธพาล
 ท่านจึงต้องผูกพันกันต่อมา
 นิยายที่เป็นเรื่องบันเทิง
 คือเรื่องเพลิงเอ่อเรื่องไฟชีวิตกล้า
 แล้วก็เรื่องวิญญูณพยาบาทอาชาตมา
 นี่มันชักไม่เข้าท่าภาษากลอน
 ถึงอย่างไรผมก็เห็นว่าคุณสด
 ได้หมดจดมีหลักสร้างอักษร
 เป็นลูกผู้ชายชายฉกรรจ์ครบชั้นตอน
 คนไทยจึงอวารถถึงท่านนัก
 ท่านเขียนเรื่องคนดีที่โลกไม่ต้องการ
 นั้นเป็นงานอันประเสริฐเลิศเลอศักดิ์
 คุณสดคือคนแบบนี้เป็นที่รัก
 ซึ่งใช้หลักใช้ผลแต่ต้นมา
 ครั้งสุดท้ายท่านหลงพวงหลอกหลอน
 ไข่พวกที่กระล่อนไม่เข้าท่า
 คือไข่พวกนวลปล้นมารยา
 ก็ชักพาให้ท่านเสียงานไป
 ถึงอย่างไรท่านก็ได้กลับมา
 สู้วิถีมวลประชาอันยิ่งใหญ่
 ผมจะพูดพิสูจน์กลอนตอนต่อไป
 ก็คงได้เรื่องราวอย่างมากมาย
 ก็กลัวว่าท่านสับสน วรดิกล
 จะพุ่มพวงเศร้าใจอย่างเหลือหลาย
 เพราะไม่อาจจัดสรรและบรรยาย
 เรื่องมากมายผมก็ครบจบลงเอย

คุณพิชัย :

ขอขอบพระคุณมากครับ ทั้งคุณเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กวีซีไรต์ และอา
 จารย์ภิญญา ศรีจำลอง ซึ่งเป็นนักกลอนมานับสิบ ๆ ปีแล้วนะครับ ถ้ามีเวลา
 มากกว่านี้คงจะได้เรื่อย ๆ ไปอีกนะครับ สำหรับต่อจากนี้ไปนะครับ ขอเชิญ
 ท่านผู้อภิปรายที่จะพูดกันถึงเรื่อง "ระย้า" ซึ่งเป็นเรื่องที่เราถกกันว่า เป็น
 เรื่องที่มีความสำคัญมากเรื่องหนึ่งในชีวิตของคุณสด กุรมะโรหิต จะอภิปรายกัน
 เรื่อง "สด กุรมะโรหิต กับ ระย้าต่างมิติ"

ขอเรียนเชิญนะครับ คุณสุวัฒน์ วรดิลก, ศจ.คุณหญิงจินตนา ยศสุนทร, คุณ
เพิ่มพล เชยอรุณ, คุณหญิงจางงศรี รัตนิน, คุณโชติช่วง นาดอน โดยจะมีผู้
ดำเนินการอภิปราย คือ คุณธรรมเกียรติ กันนริ นะครับ เรื่องของคุณสด
เขียนไว้มีมากนะครับ แต่เรื่อง "ระย้า" นี่เป็นทั้งตัวหนังสือที่เด่นเร้า ๆ อยู่
ในใจของคนอ่าน และได้กลายมาเป็นบทภาพยนตร์ ได้กลายมาเป็นสิ่งที่
หลาย ๆ คนยังจำได้ ฉะนั้นต่อไปนี้ ขอมอบหน้าที่นี้ให้คุณธรรมเกียรติ กันนริ
เพื่อดำเนินการอภิปรายกันต่อไปนะครับ

คุณธรรมเกียรติ : ท่านประธานมูลนิธิ สด คุรุเมธีรहित คุณพิชัย วาสนาส่ง กรรมการมูลนิธิ และ
ท่านผู้มีเกียรติที่เคารพทุกท่าน อันที่จริงสำหรับการอภิปรายในวันนี้ แม้ว่า
เราจะตั้งชื่อเรื่องไว้ว่า "สด คุรุเมธีรहित กับ ระย้าต่างมิติ" นั้น กระทบใจ
จะกราบเรียนว่า ในความหมายของคำว่า "ต่างมิติ" นั้น เราก็คงจะพูดถึง
เรื่องอื่นที่เกี่ยวกับคุณสด และก็มีมีความเกี่ยวพันเกี่ยวเนื่องกันด้วยนะครับ
สำหรับการอภิปรายในวันนี้ ถ้าจะใช้เวลาให้คุ้มค่า ซึ่งกระผมคิดว่าทุกท่าน
เองก็คงปรารถนาเช่นนั้น แต่ว่าขณะเดียวกันนี้ กระผมต้องขออนุญาตกราบ
เรียนว่า เนื่องจากท่านผู้อภิปรายทุกท่านบนเวทีนี้ ท่านเป็นนักพูด นักคิด
นักเขียน ที่ค่อนข้างมีเนื้อหา แล้วก็เกรงว่า เวลานั้นก็อาจจะไม่พอสำหรับ
ท่าน แล้วตอนนี้สำหรับท่านผู้ร่วมรายการวันนี้ ซึ่งกระผมไม่เรียกท่านว่า
ผู้ฟังนะครับ เพราะกระผมถือว่าท่านไม่ได้มาฟังอย่างเดียว ท่านได้เป็นผู้
ร่วมรายการ ร่วมกิจกรรมของเราจริง ๆ ท่านจะได้มีโอกาสแสดงออกตรง
ไหน อย่างไร ผมขออนุญาตกราบเรียนว่าหลังจากที่ท่านผู้อภิปรายได้อภิปราย
ไปแล้วนี่คงจะให้โอกาสท่านแสดงความคิดเห็น แล้วท่านใดถ้าจะเกรงว่าเวลา
สำหรับท่านนั้นไม่พอ จะกรุณาเขียนหัวข้อหรือประเด็นไว้ก่อนก็ได้ กระผมขอ
กราบเรียนว่า เราอาจจะมาช่วยบริหารเวลากันด้วยอย่างนี้นะครับผม วันนี้
สำหรับเรื่องคุณสดนี้นะครับ ก่อนที่ผมจะมาอภิปรายวันนี้ กระผมก็คิดว่าทุกท่าน
บนเวที ท่านก็คงจะไปเตรียมเรื่อง "ระย้า" เป็นเรื่องหลัก และมีบางท่าน
มาพูดเรื่อง "ปักกิ่งนครแห่งความหลัง" กระผมเองก็ไปอ่านระย้าทบวนาหม่อ
อีกครั้งหนึ่งทั้ง 5 เล่ม ซึ่งก็อ่านด้วยความยากลำบาก เหตุที่ว่ายากลำบากก็
เพราะว่า กระผมเคยมี แล้วหนังสือดีนี้นะครับ เรามักจะครอบครองได้ไม่นาน
คนอื่นมักจะถือสิทธิครอบครองไปด้วย กระผมต้องไปขอยืมจากห้องสมุด
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก็เป็นหนังสือ Reserve ของห้องสมุด ขี้ขี้มาได้คืน
เดี๋ยวนี้ละ เราก็ต้องไปอาศัยยืมสิทธิบางอย่างกับอาจารย์ที่นั่นนะละให้
ช่วยยืมให้ เพราะกระผมก็ไปสอนที่นั่นด้วย ก็บอกขอความกรุณาในเรื่องนี้
กระผมก็จะไม่พูดเรื่องระย้าอีกเหมือนกัน แต่สำหรับปักกิ่งนครแห่งความหลังนั้น
มีบางอย่างสำหรับกระผมจะกล่าวต้นรายการ ก็คือกระผมได้ไปอ่านคานา ซึ่ง
คุณสดได้เขียนไว้สำหรับการพิมพ์ในปี 2515 เวลานั้นคุณสดอายุ 64 ปี แล้ว
เป็นการพิมพ์หลังจากที่เรื่องนี้ได้เขียนมา 32 ปีก่อนหน้านั้น คุณสดได้กล่าวใน
คานาว่า วัลยาได้ยอมแพ้แก่การกระทำความดี เพราะกรรมดินนั้นยังไม่ได้ส่งผล

แต่วัลยาก็ได้ปรากฏการณ์ของลิขิตแห่งกรรมเก่า ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่ดี จึงได้
หนีทุกข์ไปอยู่ในripskเซนต์แมรีจนนครธาบินได้สำเร็จ สำหรับข้าพเจ้านี้หมายถึง
ถึงคุณสตนะครับ รัชดาได้พิสูจน์ว่าลิขิตกรรมเก่าเป็นลิขิตของบาป ข้าพเจ้าคงทำ
บุญไม่มากนักชีวิตนี้จึงมีแต่อุปสรรคตลอดเวลา 64 ปี ข้าพเจ้าได้พบแต่อุปสรรค
ความตั้งใจดีของข้าพเจ้าไม่มีประโยชน์ต่อใคร แม้แต่ตัวเอง การทำดีของ
ข้าพเจ้าต้องล้มเหลว และกลายเป็นการกระทำความผิด เป็นคนน่าที่ค่อนข้าง
จะเจ็บปวด สำหรับคนที่เขียนหนังสือ แต่ขณะเดียวกันกระผมคิดว่า การพูด
เรื่องกรรมในพุทธศาสนานั้น คำว่า กรรมนี้ใช้ทั้งในศาสนาพราหมณ์และศาสนา
พุทธ แต่ในศาสนาพุทธนั้นค่อนข้างจะมีนัยทางปรัชญาที่แตกต่างจาก
พราหมณ์อย่างสิ้นเชิงนะครับ กรรมนั้นเป็นเรื่องใหญ่เรื่องหนึ่งเป็นหลักประติ
จักร์สมุทบาท กรรมที่คุณสตนบอกว่า กระทำความดีแล้วรู้สึกยังไม่ผลสำหรับ
คุณสตนนั้น บางทีก็อาจเป็นด้วยเหตุปัจจัยตามกฎธรรมดาก็ยังไม่ส่งผลในเวลานั้น
แต่การที่คุณสตนหลังจากที่ท่านได้ถึงแก่กรรมไปแล้ว 11 ปี ครบรอบวันนั้น การ
ที่ท่านผู้มีเกียรติทั้งหลายได้มาอยู่ที่นี่ รดยต่างวัยต่างความสัมพันธ์ รดยท่าน
อาจจะรู้จักกับคุณสตน แต่บางท่านนั้นไม่มีความสัมพันธ์ทางส่วนตัว บางท่านอาจ
เคยอ่านงาน และบางท่านอาจหางานท่านอ่านไม่ได้ การที่ท่านทั้งหลายได้มา
ร่วมชุมนุมกันนี้ กระผมก็ถือว่ากรรมดีของคุณสตนนั้นมาส่งผลเอาเวลานี้ เมล็ด
พืชอันอุดมนี้ เมื่อตกถึงแผ่นดินนั้น จนเวลาแผ่นดินที่ล่วงนั้นก็ไม่สามารถจะงอก
งามอะไรได้ แต่ในวันที่สิ่งทั้งหลายคลี่คลายไปแล้ว พืชผลนั้นก็ให้ผลอันอุดม
กระผมก็ขออนุญาตเริ่มต้นอย่างนี้ แล้วก็ขออนุญาตกราบเรียนแนะนำท่านผู้
อภิปรายแต่ละท่านเลยนะครับ ซึ่งกระผมก็จะไม่แนะนำท่านมาก เพราะแต่ละ
ท่านนั้น กระผมเชื่อว่ารดยเกียรติของท่านเองนั้น ท่านผู้มีเกียรติทั้งหลายนี้ก็
รู้จักอยู่แล้ว ถ้าแนะนำมากก็กลายเป็นว่าแนะนำในสิ่งที่ เป็นงานขณะที่ตัวจริง
ท่านปรากฏอยู่นะครับ ท่านที่นั่งอยู่ขวามือติดกับกระผมนี้ นะครับ ศาสตรา
จารย์คุณหญิงจินตนา ยศสุนทร ท่านบอกให้กระผมแนะนำนิดหน่อยว่าท่านเป็นข้า
ราชการเกษียณนะฮะ ที่จริงแล้วพวกเราไม่ค่อยรู้ลึกว่าท่านเกษียณเท่าไรนะ
ฮะ ปัจจุบันท่านเป็นนายกสมาคมภาษาและหนังสือในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นอา
จารย์เวลานี้ก็ยังเป็นอาจารย์อยู่นะครับหลายมหาวิทยาลัย ตั้งแต่จุฬา เกษตร
และที่ท่านเป็นนักเขียน นักวิจารณ์ ปัจจุบันท่านเป็นรองประธานบริหารสถาน
สอนภาษาเอ.ยู.เอ. นะครับ สุภาพสตรีอีกท่านนี้นะครับ ท่านนั่งยิ้มสวย ๆ
อยู่ตรงนั้นนะครับ คุณหญิงจางงศรี รัตน์ ท่านเป็นผู้รักงานศิลปวัฒนธรรม
มีสุนทรียรสต่อกวีนิพนธ์ เทียวไปอ่านกวีนิพนธ์ที่ร้านที่นี้ จนเขาเชิญไปสอนด้วย
และก็เป็นผู้เขียนบทภาพยนตร์ระย้านี้นะครับ พอถึงเขียนบทภาพยนตร์ระย้านี้
บางท่านก็อาจจะสงสัยว่าเพราะ ถ้าท่านเคยดูภาพยนตร์เรื่องนี้ก็น่าวิตกอยู่
นะครับ แต่ที่จริงแล้วมันก็เป็นกรรมของคุณหญิงกับผมเพิ่มผลร่วมกันนะฮะ
เพราะว่าไปเสนอภาพยนตร์ระย้า กับภาพยนตร์เรื่องนี้จึงหะที่เงื่อน
ขมมันไม่เอื้ออำนวยให้ทำได้ดี คุณเกียรติ เยี่ยมพึงพร เจ้าของไฟว์สตาร์
เสียชีวิตลงเวลานั้น ภาพยนตร์เรื่องนี้ตั้งชื่อว่า จะใช้เวลาเสนอต่อ

สาธารณชนนี้ประมาณ 3 ชม. เขียนบทและเตรียมอะไรต่าง ๆ ให้ครบเครื่อง ครบครันนี้แหละ ในระยะเวลาเท่านั้น แต่พอเปลี่ยนผู้บริหารใหม่นี้แหละ ก็ตัด ปล่อยให้สั้นลงกว่า ๆ เกือบ 2 ชม. อะไรนี่แหละ ไม่สามารถที่จะนำเสนออะไรได้ เพราะฉะนั้นก็ออกมาในอย่างที่ท่านเห็น แต่ขณะเดียวกันกระผม ก็เห็นว่า เป็นภาพยนตร์ที่ได้รับการกล่าวขวัญถึง เมื่อสักต้นเดือนที่ผ่านมา เรา มีการสัมมนาที่มหาวิทยาลัยศิลปากร พูดถึง เรื่องนี้ เทศกาลวรรณคดี พูดถึงการที่ วรรณกรรมไปแปรสภาพเป็นภาพยนตร์ หรือเป็นสื่ออื่น ๆ อาจารย์สกล บุญญทัต ก็ได้กล่าวยกย่องชีวิตจิตใจของคนที่กำลังหาญ เสนอภาพยนตร์ระย้าขึ้น และก็ให้เกียรติแก่คุณหญิงจางงศรี ผู้เขียนบทนะครับ ท่านนี้จะแนะนำว่า สุวัฒน์ วรดิลก เฉย ๆ ก็ได้ นะครับ แต่ว่าพ่วงสร้อยชะหน่อยนะครับว่า ท่านเป็นนายก สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย เป็นที่ปรึกษาหนังสือพิมพ์มติชน และท่านคือ "รพีพร" สำหรับซ้ายมือที่ติดกับกระผมนี้เป็นคนหนุ่มนะครับ คุณเพิ่มพล เชย อรุณ คุณเพิ่มพล เป็นคนรุ่นใหม่ที่สร้างสรรค์งานวงการภาพยนตร์ไทย เป็นคนที่ เริ่มต้นจากละครเวทีสู่จอเงิน เป็นคนที่กล้าที่จะคิด กล้าที่จะนำเสนอแม้ว่าการ นำเสนอของคุณเพิ่มพลนั้น อาจจะเรียกได้ว่ายังไม่ลงตัวนัก แต่ก็เป็นการบุกเบิก เป็นการแสวงหาที่มีความหมายสำหรับประวัติภาพยนตร์ไทย และปัจจุบัน นั้นกำลังทำและผลักดันออกมาแล้ว คือ สมาพันธ์ภาพยนตร์แห่งชาติ เพราะคิด ว่าการจัดตั้งองค์กรชนิดนี้ คงจะเป็นการช่วยคนที่เข้ามาทำงานสร้างสรรค์ศิลปะ ด้านนี้ให้ทำงานได้มีคุณภาพมากขึ้น ท่านสุดท้ายนะครับ หน้าตาคนเข้มนี้ะครับ แต่เป็นผู้สนใจในเรื่องจีนเป็นอย่างดี คุณรัชติช่วง นาดอน ซึ่งเป็นนามปากกา ท่านนะครับ แต่ว่าชื่อจริงนั้น ทองแถม นาคจางง เป็นคนที่มาสู่เวทีนี้ด้วยความรู้สึกที่มีความสะเทือนใจในชะตากรรมของตนเอง และก็เมื่อศึกษางานของคุณสด คุรุเมโรหิต ก็รู้สึกว่าตัวเอชนั้นมีอะไรคล้าย ๆ กันในบางเรื่อง อย่าง เช่น เป็นนักเรียนเทศิรินทร์ด้วยกัน แต่คนละรุ่นนะครับ แล้วก็ทำหนังสือใน ห้องเรียนอะไรต่าง ๆ มาแต่เด็ก และคุณรัชติช่วงก็ไปอยู่เมืองจีนเหมือนกัน แต่ว่าไปอยู่เชียงใหม่ คุณรัชติช่วงไปเรียนแพทย์ที่เชียงใหม่ แต่ว่ากลับมาทำงาน ราชการเป็นเจ้าหน้าที่เทคนิคการแพทย์ อยู่ที่กองแพทย์ ศาลคดีเด็กและ เยาวชนกลาง คุณรัชติช่วงมีผลงานแปลทางด้านกวีนิพนธ์จากจีนเป็นไทย ผลงานแปลปรัชญานิพนธ์จีน คือแปลจากต้นฉบับภาษาจีนเลย ไม่ได้ผ่านภาษาอังกฤษ แล้วก็สมัยที่ไปอยู่เมืองจีนนั้น เป็นคนที่สนใจภาษาและวรรณคดีโบราณ ของจีน ซึ่งในคนหนุ่มจีนรุ่นเดียวกับคุณรัชติช่วงนั้น ก็อศรัยรู้เรื่องความรู้ของคุณรัชติช่วง เหมือนกับเพื่อนคุณรัชติช่วงบางคนที่ไม่ไปเรียนแพทย์ที่นั่น อศรัยรู้เรื่องตัวเขาที่เขาเป็นคนไทยทางอีสานนี่นะ เป็นลูกข้าราชการทาง อีสาน แต่ไปเรียนที่นั่นแล้วไปเชี่ยวชาญเรื่องเจ้าของจีน อันนี้เป็นความรัก ความก้นดของแต่ละคนที่ไม่เหมือนกัน การอภิปรายครั้งนี้เพื่อความสะดวกในการจัดการจราจรนี้ กระผมกราบเรียนอนุญาตท่านผู้อภิปรายแต่ละท่านว่า จะขอเป็น 2 รอบ รอบแรกท่านละ 10 นาที และในรอบหลังท่านละ 5 นาทีนะ ครับ แล้วกระผมอยากจะกราบเรียนคุณสุวัฒน์ วรดิลกเป็นท่านแรกก่อน เพื่อให

ท่านกล่าวหา หรือผู้ที่มีความสัมพันธ์เรื่องคุณสดในวาระกรรม ในแวดวงการละคร หรือแม้กระทั่งความคิดเห็นทางการเมือง ซึ่งเราอาจจะเห็นต่างกัน แล้วแต่ละคนก็มีพัฒนาการของตัวเอง ซึ่งสิ่งที่คุณสดได้กระทำมาก็คือ เป็นเสรีชนนะ ไม่เคยให้ใครติดคุกทางการเมือง เพราะความคิด แต่ว่าคุณสดนั้น ก็ถูกทางการเมืองนั้นตราหน้าว่าเป็นนักโทษทางความคิด สมัยหนึ่งถึงถูกเรียกไปสอบอะไรต่าง ๆ ขอเรียนเชิญคุณสุวัฒน์ครับ

คุณสุวัฒน์ :

ก่อนที่จะกล่าวนะยะ ก็อยากจะขอคัดค้านผู้ดำเนินการชะง่อนย ผมมีหน้าที่กล่าวอารัมภบท การกล่าวอารัมภบท ไม่มี 2 รอบนะครับ เขากล่าวกันรอบเดียว เพราะฉะนั้นผมจะยืนกรานตามสังคม คือ กล่าวอารัมภบทเพียงรอบเดียว

ท่านประธานมูลนิธิฯ และท่านผู้มีเกียรติที่เคารพทั้งหลาย อารัมภบทที่ผมจะกล่าวนี้ก็เป็นความผูกพันที่มีต่อที่สุดที่ผมนับถือท่านมาก และเป็นนักประพันธ์ที่เกือบจะเทียบเป็นรุ่นพ่อหรือรุ่นอาของผม ความผูกพันของเราแนบแน่นใกล้ชิดเสียจนมีทั้งบวกและลบ มีบางขณะที่เราวิวาทกันทางความคิด แล้วต่างคนต่างเสียใจ ผมก็เสียใจมากเพราะผมเป็นเด็กกว่าท่าน เพราะฉะนั้นการมาพูดวันนี้ ผมถือว่าเป็นการมาชำระหนี้ที่ค้างชำระมานาน ซึ่งความจริงหนี้นี้ได้ชำระมาแล้วโดยคุณสด หรือที่สุด ได้หักภัยผมมาตั้งแต่ พ.ศ. 2518 หลังจากที่ผมถูกลาออกจากสายประดิษฐ์ เสียชีวิตเพียง 1 ปี เกี่ยวกับเรื่องสด ในนาม สด ฐะระริหิต เมื่อแรกที่เดียวผมก็เป็นนักอ่านก่อนมาเป็นนักเขียนเหมือนท่านทั้งหลาย เมื่ออ่านหนังสือแล้ว หนังสือนี้จะบอกเราอย่างหนึ่งว่า ทำให้เราเกิดภาพพจน์ไปถึงผู้เขียน เรามักจะเกิดภาพพจน์ที่ดี เราเข้าใจว่าคนเขียนหนังสือนี้ทุกคนเป็นคนดีงาม มีคุณธรรม มีศีลธรรม แต่เมื่อผมเป็นนักเขียนเข้าจริง ๆ แล้วปรากฏว่ามันไม่เหมือนอย่างที่เราคิดนักเขียนบางท่านมีคุณธรรมในหนังสือแต่ในชีวิตจริงไม่มี นักเขียนสตรีบางคนสวยงามมากในหนังสือที่เธอเขียน แต่ในชีวิตจริงเธอขี้ริ้ว แต่นั่นไม่ใช่สิ่งสำคัญ สำคัญคือเนื้อหาที่จะเขียนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ให้เป็นประโยชน์ต่อประชาชนคนอ่าน แต่สำหรับคุณสด ฐะระริหิต ไม่ได้ทำให้ผมผิดหวังเลย ภาพพจน์ที่ผมอ่านจากปากกิ้งนครแห่งความหลัง เมื่อพบตัวท่าน ท่านก็คือตัวระพิน ตัวพระเอกของท่านเอง เป็นภาพพจน์ที่งดงามตลอดเวลาแม้กระทั่งเราจากกันโดยท่านจากไปโดยมรณะกรรม ท่านก็ยังงดงามอยู่ในความรู้สึกของผม ในฐานะที่เป็นสุภาพบุรุษนักประพันธ์ ท่านมีความริกรธเหมือนคนทั่วไป แต่ท่านไม่เคยว่าร้ายใคร ไม่เคยบ่นว่าคนนั้นไม่ไหวคนนี้แย่ ถ้าจะออกปากว่าคนนั้นไม่ไหวหรือคนนี้แย่ คน ๆ นั้นแย่จริง ๆ จนสั่งคุมทนาย อย่างที่ผมต้องเอ่ยชื่อเลยนะสะมีนักประพันธ์บางคนซึ่งท่านออกปากอย่างนั้น ก็ออกไปก็เพราะท่านรักผม ตอนที่ผมถูกจับหนักกว่าท่านอีก คือ เขายัดเข้าคุกไปเลย เมื่อออกมาพบท่าน ท่านก็พูดถึงว่า นักประพันธ์บางคนได้ไปเป็นพยานที่จะช่วยส่งเสริมให้ศาลลงโทษผมให้หนัก อันนี้ท่านใช้คำที่ผมยังจำได้จนเดี๋ยวนี้ พูดกันหน้าธนาคาร กรุงเทพรราชเทวี "ถึงแม้ว่าคุณจะทำผิดจริง แต่

หน้าที่ของนักประพันธ์ไม่ใช่จะมาประหัดประหารกันเอง ผมไม่เข้าใจว่าคน ๆ นั้นเขามีจิตใจอย่างไร ผมว่าเขาแย่" คำว่าแย่นี้ผมว่าอันนั้นมันแย่จริง ๆ และมันก็แย่จริง ๆ และมันก็ตายไปแล้ว อันนี้เป็นลักษณะของคุณสด สำหรับ ปักกิ่งนครแห่งความหลัง ผมอ่านตอนเป็น นศ.ธรรมศาสตร์ ปีที่ 1 ตอนนั้น พวกเราเป็นนศ.หนุ่ม ๆ ซึ่งมารวมกันดูหนังสือสอบกฎไร้กฎหมาย และก็มักเอาหนังสือมาอ่านแล้วก็วิพากวิจารณ์กัน เรื่องปักกิ่งนครแห่งความหลังนี้ทำให้เรา ทะเลาะกัน เกียงอยู่สองถึงสามคำ คือว่า รัชชเกิดก่อนการกระทำ หรือการกระทำเกิดก่อนรัชช เพราะในหนังสือนั้นคุณสดเน้นคำว่ารัชชมาก รัชชทำให้ ไปที่ปักกิ่ง รัชชทำอย่างนั้น พบวัลยา ก็เพราะรัชช เราเกียงกันเราก็เกิด ความคิดว่ารัชชทำให้เกิดการกระทำ รัชชทำให้เราซื้อล็อตเตอรี่ฉบับที่ถูก รางวัลที่ 1 หรือเปล่า หรือเราซื้อล็อตเตอรี่แล้วทำให้เราถูกที่ 1 มันก็ สับสนอยู่อย่างนี้ตามประสาเด็กวัย 18-19 นะสมัยนั้น ต่อมาผมไปเมืองจีน ครั้งแรกคือหนีรัฐบาลไทยไป พาติลไปแสดงที่เมืองจีนเล็ดลอดหนีออกไป จำนวน 48 คน ท่านผู้มีอายุเลย 50 คงจำได้ เมื่อไปถึงปักกิ่งเราก็ ได้สัมภาษณ์เรื่องวรรณกรรมครั้งนี้ ผมก็บอกว่ามีหนังสือเล่มหนึ่งเกี่ยวกับ เมืองจีน คุณสดซึ่งสำเร็จจากมหาวิทยาลัยปักกิ่ง เป็นผู้เขียนขึ้นชื่อ ปักกิ่ง นครแห่งความหลัง ที่ผมพูดกับเขานั้นเป็นพ.ศ.2500 หรือ 1957 ทางนั้น เขาก็บอกว่าเขาไม่รับหรือว่าปักกิ่งเป็นนครแห่งความหลัง เขาก็ว่าปักกิ่ง เป็นนครแห่งอนาคต คือมันไปคนละงาน ผมก็ไม่ว่าอะไร ทั้งที่ผมไปแนะนำ เขาว่าควรจะแปลเรื่องนี้เป็นภาษาจีน ต่อมาผมไปเมืองจีนอีกสัก 5 ครั้ง ครั้งสุดท้ายผมก็ได้ไปพูดกับเขาเหมือนกัน ตอนที่เรามีการสัมมนากัน เขาบอก ว่าเวลานี้เขากำลังจะแปลเรื่องปักกิ่งนครแห่งความหลัง ผมก็เล่าว่าในสมัย ว่าจะเป็นความหลังก็ตาม แต่มันเป็นสิ่งที่ควรศึกษา สภาพสังคมปักกิ่งก่อนปลด แอกเป็นอย่างไรในยุคสมัย เจียงไคเช็คปกครอง เราควรจะศึกษาก็เท่ากับ เขายอมรับประโยชน์จากหนังสือ เรื่องปักกิ่งนครแห่งความหลัง ครั้งที่ผมไป เมื่อปี 1957 ก็ได้ไปเปิดการแสดงหลายเมืองในประเทศจีนราว ๆ 10 เมืองที่เขาจัดไว้ให้ เขามอบรถไฟไว้ให้นอนกินบนรถไฟตลอดไปจนถึง จำได้ว่าไปถึงที่สถานีเราไปพบพวกรัสเซียขาว มีจำนวนมากที่เดินไปอาศัยอยู่ใน ฐานะที่ค่อนข้างลำบาก แต่สิ่งที่เราจำได้แม่นยำจากฝีมือรัสเซียขาว คือ ทา ขนบั้งอร่อยมาก รัสเซียขาวก็พวกเดียวกับ วัลยา และเดสโรกยา ของพี่สด คือความอยากออกจากประเทศหลบหนีลัทธิซึ่งไม่อาจจะ เข้ากับมันได้นั้นมาอยู่ ประเทศจีน แม้จีนจะให้การต้อนรับในลักษณะที่เป็นเขาเรียกประชาธิปไตย ทางสังคมนิยมก็ตาม แต่ก็ยังเป็นลักษณะที่ถูก treat จากคนจีนอยู่เป็น จำนวนมากอันนี้ทำให้เรารู้สึกเห็นใจวัลยามากขึ้น และรู้สึกดีใจมากที่จีนกำลัง จะแปลเรื่อง ปักกิ่งนครแห่งความหลัง สำหรับเหตุการณ์ที่ทำให้ผมกับพี่สด มีความหมายกันก็คือ เมื่อที่คุณพิชัยเข้ามาห่มสระรู้สึกจะพูดไปแล้วด้วย พูดถึงเรื่อง นาวาล ตอนนั้นผมเขียนคอลัมภ์ประจำใน นสพ.เดลิทม์ ๑ ชั่วโมง "ลมตะวันตก" ผมว่ามันไม่ได้อยู่อย่างในมนุษย์อย่างผม คือ มีอคติติดหน่อย

เพราะตอนนั้นเขียร์นักศึกษา เราก็เขียนเข้าปากกาของเราเนี่ย แทนที่จะทำตัวเป็นกลาง เราก็ไปสนับสนุนนักศึกษามากอยู่ หลังจากวันที่ 16 ตุลา เมื่อทราบว่าพี่สดีไปเป็นนาวพล ก็รู้สึกจะไม่พอใจ ผมก็เขียนหนังสือว่าท่าน ท่านก็โต้ตอบชี้เหตุผลมาแต่ท่านได้แสดงน้ำใจที่เราไม่มีวันลืมเลย คือท่านลาออกจากนาวพลทันที แล้วก็ตอนนั้นท่านมาหาผมเสมอที่ร้าน สกุดดลา ที่ทำอยู่ แม้กระนั้นผมก็ยังไม่ค่อยรู้สึกสนิทกับท่าน เคยพูดถึงสหกรณ์กับท่านเหมือนกัน เราก็เคยเถียงถึงเรื่องสหกรณ์ ผมบอกสหกรณ์เนี่ยไม่ใช่เรื่องจากฟ้าลงมาจากดิน นะฮะ พี่สดีต้องทำจากดินขึ้นไปหาข้างบน พี่สดีเรียกร้องรัฐบาลนั้น รัฐบาลนี้เข้ามาช่วยสหกรณ์ผมว่าไม่สำเร็จ เพราะเรียกร้องมาเป็นเวลา 3 ทศวรรษได้มั้งพี่สดี คือต้องให้พวกเราประชาชนร่วมใจร่วมมือกันทำขึ้นมา แล้วให้รัฐบาลเขามาหาเอาเอื้อมมือมาช่วย มีพบจุดกันครึ่งทางท่านเองนั้นจะสำเร็จกว่า พี่สดีบอกว่าถูกอย่างคุณพูดนะ แต่ใครล่ะจะเป็นผู้นำราษฎร เพราะมาคอยจับอยู่ตลอดเวลา คอยตามสะกดรอยตามอยู่ เราก็เลยเลิกพูดกัน สัมพันธภาพระหว่างพี่สดีกับผมได้คืนมาอย่างแนบสนิทอีกครั้งหนึ่งเมื่อ คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ เสียชีวิต เมื่อปีพ.ศ.2517 เราก็ได้จัดงานเก็บเงิน เพื่อที่จะเป็นกองทุนศรีบูรพา อันแรกที่สุดที่ผมอยากจะตั้งเป็นมูลนิธิศรีบูรพาก็ได้หาเงินโดยวิธีต่างๆ เอาเรื่องของท่านไปขายบ้างเอาเงินมาสะสมไว้บ้างขายวันเกิดของผมเองบ้าง เริ่มต้นจากการขายวันเกิด คือเอาครไปวันเกิดผมจนปีนั้นนะ ไม่ต้องเสียของขวัญ ขอเงินมาเข้ามูลนิธิศรีบูรพา ก็ได้เงินคืนเดียวรู้สึกจะ 5 หมื่นหรือ 6 หมื่น ก็มากพอสำหรับยุคนี้นะฮะ ผมก็เข้าบัญชีเงินไว้ในฐานะการเป็น กองทุนศรีบูรพา แล้วก็เชิญพี่สดีเป็นผู้เซ็นบัญชี ร่วมกับผม 2 คน เซ็นร่วมกันพอมาไม่กี่ปีพี่สดีก็ต้องเสียชีวิตไป ผมก็ไปเชิญอิงอร มาเซ็นร่วมกับผมอีก ไม่กี่ปีอิงอรก็ตายไปอีก มันก็ชอบกลอยู่ที่ผมต้องการพี่สดีที่อิงอรก็ดีมาเซ็นร่วมกับผม เพราะผมกันครหาจากเพื่อนนักเขียนด้วยกัน เดี่ยวจะหาว่ามีแต่ฝ่ายซ้ายคือตัวผม ผมเองก็ยังไม่รู้ว่าฝ่ายไหนเหมือนกัน เขาจัดให้ ก็เลยต้องมีฝ่ายคุณสดีบ้าง แต่ตอนนี้ไม่มีทางเลือกคือเอาคนหัวแข็งที่สุดมาเซ็นร่วมกับผม คือ ทองใบ ทองปาน ทำอย่างงี้มันก็ไม่ตาย ก็เลยได้เงินเวลานี้สะสมมากพอดูจนกระทั่งทำงาน ราวตีปากไก่ มอบรางวัลศรีบูรพาได้ปีละไม่เกิน 3 หมื่น จากเงินที่เราสะสมไว้ โดยเฉพาะดอกเบี้ย อันนี้เป็นเรื่องราวที่ผมกับพี่สดีพูดกันมาก และก็ลงเอยด้วยการเป็นเจ้าของบัญชีศรีบูรพา เพราะฉะนั้นวันนี้ ผมก็คงจะไม่มีอะไรจะกล่าวมากนัก นอกจากแสดงความขอบพระคุณ และรู้สึกทราบซึ่งใจมากที่หลายท่านมาชุมนุมกันในวันนี้เป็นการชุมนุมเพื่อสัติ ทรัพยากรของชาติ บุคคลากรที่มีคุณค่าในทางวรรณกรรมและสังคมไทย เราได้ปฏิบัติถูกต้องตามพุทธวัจนารักษ์ บทหนึ่งคือ "บูชาบูชาชื่อนี้ยานัง" พึงบูชาบุคคลอันควรบูชา ขอบคุณฮะ

คุณธรรมเกียรติ : ขอบพระคุณ คุณสุวัฒน์ วรดิลก อย่างยิ่งเลยนะครับผม ที่จริงกระผมไม่ได้ขอความกรุณาให้ท่านอาร์มภทอย่างเดียวนะครับ อย่างไรก็ตามรอบหลังก็ขอความกรุณาอภิปรายด้วยนะฮะ นี่ก็ต้องขอประทานโทษนิดหน่อย แต่ขณะเดียวกันการที่คุณสุวัฒน์ได้นำเสนอเมื่อครูนี้นะ ผมคิด... อจ.จินตนา ท่านเคยเป็นเสรีไทย แล้วเรื่องระย้า ของคุณสด คุรุเมะวิทนั้นก็เป็นเรื่องส่วนหนึ่งในเรื่องนั้น ก็ได้พูดถึงเสรีไทยที่กระทำเพื่อชาติบ้านเมืองนะครับ แล้วขณะเดียวกัน อจ.จินตนา ท่านก็เคยได้ร่วมงานกับคุณสดโดยเฉพาะ ในการตัดสินรางวัลภาพยนตร์รางวัลดุสิตาทอง กระผมขอกราบเรียนเชิญ อจ.จินตนา เลยครับผม

อจ.จินตนา : ขอบพระคุณค่ะ ท่านประธานมูลนิธิ และท่านผู้มีเกียรติทั้งหลาย ดิฉันไม่แน่ใจว่ามากถูกที่ เพราะเหตุว่าอยู่ในแวดวงของวรรณกรรมนี้ ดิฉันไม่เป็นคนที่ไม่เรียกว่าอะไร ไม่ลึกซึ้ง มีความชัดเจนในเรื่องนี้เท่าไร แต่ว่าที่รับพูดในเรื่องนี้ก็อาจจะเป็นอย่างที่คุณธรรมเกียรติว่า นี่ก็คือว่าเชิญมาที่แรกนี่บอกว่า อยากจะให้พูดถึงเรื่องของความเรียกว่าอะไร ของรายละเอียดข้อเท็จจริงทั้งหลายในเรื่องที่เกี่ยวกับเสรีไทย ในหนังสือเรื่องระย้านะฮะ แต่ว่าบังเอิญ ดิฉันก็ได้บอกไปว่า ดิฉันนี้มีโอกาสได้รู้จักกับคุณสดนะมากกว่านั้นนะคะ เพราะว่าหนังสือระย้าเล่มนี้นั้น ตลอดจนถึงภาพยนตร์ของคุณเพิ่มผลด้วย ดิฉันมีส่วนผูกพันเป็นความรู้สึกกับตัวละคร ซึ่งคุณสดเอามาใช้ในเรื่องนั้น ดิฉันก็อ่านหนังสือ ดูภาพยนตร์ พยายามค้นหาภาพหน้าเก่า ซึ่งเรามั่นใจเรื่องราวไปจากความทรงจำของเราซะแล้ว ไม่พบนะ เพราะฉะนั้นมันก็ผิดหวังนิดหน่อยในด้านนั้นนะฮะ เพราะฉะนั้นในเรื่องที่เกี่ยวกับเสรีไทยในระย้านี้จะขอเก็บไว้ตอนหลังนะคะ แต่ตอนต้นอยากจะได้เรียนให้ทราบว่า บังเอิญดิฉันได้รู้จักคุณสดมานานแล้วนะ แต่ไม่รู้จักตัว รู้จักชื่อผ่านเพื่อนอีกคน คือ คุณกมุท จันทรเรือง ซึ่งคุณกมุท นำเสียดายไม่ได้อยู่ในที่นี่ เพราะว่าถ้ากมุทอยู่อาจพูดถึงคุณสดได้ดีกว่าใครมากที่สุด เพราะว่าเขาเป็นเพื่อนที่สนิทกันมาก ตลอดเวลาที่คุณกมุท จันทรเรือง ไปอยู่ในสหรัฐ ในระหว่างสงครามนะฮะ เขาถูกส่งไปเป็นตัวแทนของทางฝ่ายเสรีไทยในเมืองไทย ไปสหรัฐ แล้วเราก็ได้พบกัน เอ่อ จนกระทั่งทีหลังเขาอยู่ต่อมาหลังจากสงครามเลิกแล้วเนี่ย กมุทได้พูดให้ดิฉันฟังถึงคุณสดนี้มากมายโดยที่ดิฉันรู้จักแต่เพียงชื่อนั้นเอง และดิฉันก็เลยได้มีโอกาสรู้จักคุณสดเหมือนกับเป็นตัวบุคคลจริง ๆ รวมทั้งความคิดอ่านอะไรที่เกี่ยวกับเรื่องสหกรณ์ เรื่องอะไรต่อมิอะไรมากมายทีเดียว อันนี้เป็นการเริ่มต้น ซึ่งดิฉันเองก็เกิดความประทับใจ เพราะดิฉันก็เป็นคนครึ่งกระนั้น ไม่ได้มีความสามารถในเรื่องการขีดเขียน หรือเข้าใจอะไรลึกซึ้งนัก ก็เป็นโรค Star Stuck นะ ก็คือว่าเห่อดาราอะ นักเขียนก็เป็นดาราอย่างหนึ่งเหมือนกัน ดิฉันเคยไปประชิดตัวคุณมาลัย ชูพินิจ ก็ดี, อิงอร ก็ดี ถึงรังพิมพ์นั่นเลยทีเดียว แต่คุณสุวัฒน์นี่มันพลาดไปอย่างไรก็ไม่รู้ แต่มันเป็นอย่างนั้นจริง ๆ เพราะว่าฉันคุณสด ก็ได้สร้างความประทับใจให้กับดิฉัน ตั้งแต่ยังไม่เคยรู้จักตัวกันเลย ที่นี่ก็พอกกลับมา

ถึงเมืองไทย ดิฉันมีความรู้สึกว่าได้ร่วมงานกัน ได้ร่วมงานกันจริง ๆ รู้จักตัวนี้
ก็ตอนเป็นกรรมการร่วมกันในคณะกรรมการตัดสินภาพยนตร์ไทย ซึ่งสมัยนั้นก็ตั้ง
ขึ้นมาเป็นรางวัลตุ๊กตาทอง ในครั้งกระนั้นก็ตัดสินหนังส่วนใหญ่นั่ง 16 มม.
แล้วก็ดูกันที่เฉลิมกรุง ขึ้นข้างบนนี่คงยังอยู่นะ เขาคงยังไม่รื้อนะ ก็ดูกันวันหนึ่ง
เออ 3 เรื่อง 4 เรื่อง ภาพยนตร์ไทยในครั้งนั้น มันไม่ได้ยาว 2 ชม. อย่างที่
ท่านดูขณะนี้ มันยาว 3 ชม. ครึ่ง บางเรื่องนี่บางครั้งออกมา เขาก็บอกว่ามัน
ยาวก็พูด เราก็สยดสยอง บางวันก็เลิกถึงตี 3 ก็เคยมี และในจำนวน
กรรมการที่เป็นกรรมการตัดสินในครั้งกระนั้น ประธานคือ พระองค์เจ้าเปรม
บุรฉัตร มี อจ. เสนาะ ต้นบุญยืน ซึ่งชอบหมอนไปด้วยตลอดเวลาเป็นที่ล้อเลียน
อยู่ทุกวันนี้ ท่านกรรมการแจกหมอนนะ ท่านไปท่านไม่ได้หยิบหรือ คือ มันนั่ง
มันเมื่อยกันนะนั่งดูกัน ในจำนวนกรรมการเหล่านี้ ดิฉันได้มีโอกาสรู้จักกับท่านผู้
ทรงคุณวุฒิ อ่านให้มันถูกต้องตามราชบัณฑิตยสถานใช้ไหมคะ ดิฉันอ่านหนังสือ
ไทยไม่ค่อยออกแล้ว เพราะไม่รู้เขาเปลี่ยนไปอย่างไร ต้องถามอาจารย์
กาญจนา อาจารย์กาญจนาเองก็อ่านไม่ออก ต้องเปิดเหมือนกันนะ ไม่
ถูกแหละ ก็ารู้จักอย่าง ท่านขุนวิจิตรมาตรา ท่านกาญจนาคุณพันธ์ ซึ่งท่านเป็น
ผู้หญิงที่จริง ๆ น่ารักอย่างบอกไม่ถูกทีเดียว แล้วก็รู้จักคุณฉันททิพย์
กระแสนิธิ์ แล้วก็รู้จักกับคุณสด นี้นะ แล้วก็บังเอิญดิฉันเป็นผู้หญิงที่ค่อนข้าง
จะแก่นกล้าอยู่ชะง่อนในครั้งกระนั้น นี่มันก็ 30 ปีมาแล้วนะ สะ ดิฉันขับ
รถยนต์ในครั้งกระนั้น ดิฉันก็เลยมีหน้าที่ส่งท่านผู้หญิงเหล่านี้ เวียนส่งท่านแล้ว
ก็คุยกับท่านไป ไร้อิส ขุมทรัพย์ทางปัญญาที่ได้มานั้นบอกตรง ๆ เลยว่าหาอะไร
เปรียบไม่ได้เลยนะ สะ ต่อมาก็ได้ทำงานร่วมกับคุณกุ่ม และละครคณะพกาภิ
คณะนี้เขามีอะไรสร้างสรรค์ใหม่แปลกตลอดเวลา ตอนนั้นคุณสดอยู่ด้วย เขาแปล
เขาพากษ์ภาพยนตร์เสียง ให้เสียงภาพยนตร์ ตอนนั้นยังไม่มีภาพยนตร์เสียงใน
ฟิล์ม เขาก็มาพากษ์ใส่เทป บางทีถ้าคุณประสิทธิ์ คุณลัดดา นั่งอยู่ในที่นี้ก็คงจะ
บอกว่าดีว่าสนุกฟิล์มเลย ก็ทำกันแล้วเขามาให้ดิฉันแปล เวลานั้นแปล นั่งคิดไป
ว่าภาษาฝรั่งมันพูดอย่างนี้ มันยาวเท่านั้น พูดเป็นภาษาไทยลงมาชื่อว่าจะใช้
เวลาเท่ากันไหม ใช้เวลาไม่รู้เท่าไร ก็แปลเสร็จเขาก็เอาไปพากษ์
เข้าใจว่าคุณลัดดาพากษ์ หนึ่งเรื่องนั้นเป็นหนังฝรั่งชื่ออะไรนะ
MORNING BE COME ELECTRA เป็นเรื่องเก่าของกรีกนะ สะ ก็พอถึงวันดีคืนดี
ก็ GALA PREMIERE อย่างที่เราทำกันอยู่ไปฉายกันที่โรงศรีอยุธยา โรงละคร
ศรีอยุธยา ซึ่งไม่รู้เดี๋ยวนี้ยังอยู่หรือเปล่า เขารื้อไปหมดแล้ว ก็ฉายกันพอลงมือ
ฉายก็ทำท่าดีหรือกะ แต่เสร็จแล้วเทปมันก็เริ่มทรยศ มันก็เร็วบ้างยานบ้าง
อะไรเนี่ยมันก็ไม่เคยตรงกับคำพูดปากหรือ ACTION ในหนังนั้นเลย ก็เป็นอัน
ว่าฉายไม่จบเรื่องไป นั่นก็เป็นครั้งที่ทำงานกับคุณสด เข้าใจว่าคุณสดหาอยู่
ด้วยกับ กุ่ม แล้วก็อาจารย์ แล้วก็คุณลัดดาเนี่ย และจะมีใครอีก ดิฉันจำไม่
ได้ นั่นก็เป็นความใกล้ชิดที่ได้จากคุณสด และก็ได้อยู่กันเนี่ย คุยกับคุณสดก็
อย่างที่คุณสวัสด์ว่าแล้วมันออกไปนอกเรื่องอื่นไม่ได้ เรื่องสหกรณ์ นะ สะ ซึ่ง
ตอนนั้นดิฉัน ไม่เคยসাเลยเรื่องสหกรณ์ แต่คุณสดหาให้ดิฉันเข้าใจได้ และ

เชื่อมั่น ดิฉันก็เลยเอาสามี่มาช่วยกันนั่งฟังแล้วก็บางครั้ง เขาก็ต้องมาดูหนึ่ง
 ด้วยเพราะบางครั้งมันตึกนะ ฟังไปฟังมาสามี่ดิฉันขณะนี้ เป็นผู้เชี่ยวชาญ
 ด้านสหกรณ์นะฮะ อยู่เพชรบูรณ์นะ ไปตั้งสหกรณ์อยู่เพชรบูรณ์แล้วก็เจ็จเรื่อย
 มา เพราะเหตุว่าชาวบ้านที่มาร่วมสหกรณ์ เข้าใจอยู่เพียง 2 ประการคือ
 สหกรณ์คือ 1 ที่กู้เงิน มาบอกตั้งสหกรณ์ไหนละเงินจะกู้ จะให้กู้ทำอะไรอะไร
 อย่างนี้ 2 ก็คือว่าช่วยเก็บพืชผลที่เขาเก็บไว้ได้แล้ว แต่พอดีมีใครมา
 ให้ก็รักอีกสัก 5 สตางค์ เพิ่มขึ้นกว่าที่เราเก็บเอาไว้เขาก็ขายไปหมด
 เพราะฉะนั้นเข้าใจซึ่มซาบลึกซึ่งดีเหลือเกินว่าคุณสนั่นจะต้องประสบกับความ
 เจ็บปวดร้าว ผิดหวังอย่างไร จนเรื่องของสหกรณ์เนี่ย แต่ก็อาจจะจะเป็น
 อย่างที่คุณสุวัฒน์ว่าคือ คุณสดวาดภาพเอาไว้สูงแล้วก็จะดึงมันลงมาให้เป็นความ
 จริง แต่ไม่ได้สร้างจากความเป็นจริงเล็กๆน้อยๆ นี่ให้ไปสู่ความสูง แต่ดิฉัน
 พูดไม่ได้หรอกเรื่องนี้ ดิฉันไม่มีความรู้ในเรื่องสหกรณ์ก็ได้แต่ติดตามมาอย่างนี้
 นี่ก็เป็นเรื่องต้น ดิฉันคิดว่าจะหยุดในเรื่องความ เอ้อ อะไร ประวัติที่ดิฉัน
 รู้จักกับคุณสดไว้แค่นี้ ไว้ประเดี๋ยวพอท่านทั้งหลายพูดถึงเรื่องระย้า อะไรต่อ
 อะไรแล้ว ดิฉันจะพูดถึงระย้าในความรู้สึกของดิฉันซึ่งมันผิดหวังซะจนคุณเพิ่มพล
 อยากจะร้องไห้เวลาเห็นหน้าดิฉัน ขอบพระคุณมากค่ะ

คุณธรรมเกียรติ : ขอบพระคุณอาจารย์จินตนา ยศสุนทร นะครับ อาจารย์คุณหญิงท่านพูดถึงวัย
 สาวของท่านเมื่อ 30 ปีที่แล้ว แต่เมื่อพูดแล้วกระผมก็ยังเห็นว่าท่านยังสาวอยู่
 คือ วิธีคิดวิธีพูดของท่านเองไม่ได้ ทำให้เรารู้สึกว่าคุยกับคนที่สูงอายุนะฮะ
 ที่นี้ก่อนที่ท่านจะไปว่าพวกวิจารณ์อะไร ให้คุณเพิ่มพลนี้นะฮะ จะไม่ค่อยสบาย
 ใจ อะไรต่าง ๆ กระผมคิดว่าอาจจะเรียนเชิญ คุณเพิ่มพลนี้ รับประทานอาหาร
 จริงๆก่อน ที่จะมีความสำคัญผิดในข้อเท็จจริงนะฮะ ว่าคุณเพิ่มพลนั้นคิด
 อยางไรในการทการระย้า ได้ตีความวรรณกรรมนี้อย่างไร ก่อนที่จะไปเป็นสื่อ
 อีกชนิดหนึ่ง ขอเรียนเชิญคุณเพิ่มพลเลยครับ

คุณเพิ่มพล : ขอบพระคุณครับ ท่านประธาน ท่านผู้มีเกียรติ รู้สึกกลัวหาญนะฮะที่หลุดมิติ
 เข้ามาผมมีความรู้สึกที่ตัวเองหลุดมิติจริงๆ เอ้อ อยางไรดีล่ะครับ คงมี
 หน้าทีมนั่งแก้ตัว แต่ก็จะไม่แก้ะครับเพราะว่าความรู้สึกนึกคิดหรือวิธีการ
 อ่านทาง จนผลงานของวรรณกรรมในวิถีทางของแต่ละคนที่เป็นผู้สร้างงานจะมี
 ความคิดที่ต่างกัน ต่างความรู้สึก เอ้อ ผมเรียนตรง ๆ ว่าการที่ผมจับระย้า
 เข้ามาตีผมสยองจริง ๆ นะฮะ เพราะเป็นงานที่ยากมาก ครับยากมากสยอง
 จริง ๆ ฮะ บ่นแล้วบ่นอีกนะครับ ว่าทำไมเราถึงได้กล้าจับ แต่ที่นี้ได้ความรู้สึก
 มันอาจจะเพราะผมไม่รู้จักตัวตัวเองหรืออย่างไรไม่ทราบ พอมีอะไรหุน
 สักหน่อยก็จะทามัน รู้สึกว่ามันเป็นหน้าที่เพราะว่า บังเอิญพอมารับหน้าที่
 สำหรับการสร้างภาพยนตร์แล้ว ก็มองตัวเองไว้ว่าจะต้องทำงานที่มีค่ามี
 ประโยชน์ต่อประชาชน ตามหน้าที่ของผู้ที่สื่อสารเพื่อศิลปะ ที่นี้บังเอิญงานที่
 ผมรับนั้นนะฮะ ทางด้านภาพยนตร์มันเป็นพาณิชย์ศิลป์ ซึ่งค่อนข้างจะทำงาน

ได้ลำบากมาก ไม่ว่าจะเป็นแง่ของการเข้าไปสู่ประชาชน หรือการยอมรับ
ของประชาชน เพราะว่าบ้านเราก็น่าจะรู้ ๆ กันนะครับว่ามีช่องว่างของการนำ
ทางตั้งแต่อดีตมา ให้น้อมรับในสิ่งที่มันง่าย ๆ นะครับ อ่านแล้วก็พังกันไป หรือ
ดูแล้วก็พังกันไป เพื่อวันหนึ่งข้างหน้า ทั้ง ๆ ที่พวกเรามาประกบอยู่กับสิ่งที่เป็
นลูก
รชนั้น ๆ เอ้อปัญหาของคนที่หยิบกระย้ามา ผมเรียนตรง ๆ ว่า สยอง และ
เคารพท่านมากนะครับ เดินเข้ามาก็ยังสยองๆ อยู่เหมือนกันนะฮะ ที่มานั่ง
อภิปรายอยู่ตรงนี้ เพราะว่าท่านทั้งน่ารัก ทั้งรูปหล่อ แล้วก็ยังต้องระลึกถึง
มันมีอะไรบางอย่างที่เกาะกุมๆ ผมอยู่จุดหนึ่งนะฮะ ผมเองไม่อยากจะพูดให้
เกิดน้ำตาจนอก ก็คือว่า คนที่มีอุดมการณ์ หรือมีจิตที่เป็นศิลปินนั้น มักจะมีการ
ได้รับความยกย่องหลังจากท่านตายไปแล้ว มันเหมือนกับเป็นสังขารอะไร
บางอย่าง แต่เวลาที่ท่านมีชีวิตอยู่ปัจจุบัน พยายามจะสร้างสมอุดมการณ์
แสดงออกความรู้สึกที่มีค่าต่อมวลชนก็จะมีคำฉินนินทาว่าร้าย สารพัดสารเพที่
ต้องเผชิญ ผมก็หวังว่าวันหนึ่งของผมวันนี้อาจจะถูกด่าบอยหน่อยแล้ววันข้าง
หน้าก็จะได้รับการพูดถึงอย่างท่าน ผาแก้วด้วยนะฮะ เอ้อ ระย้านี้ 7 เล่ม
นะครับ 7 เล่มนี้ทำหนึ่งตายนะฮะ ตายจริง ๆ นะครับ เอ้อ ค่าของระย้านะ
ครับ ถ้าเราจะแยกออกมาในแง่ของอุดมการณ์ความรู้สึกที่ท่านได้บรรจงสร้าง
สรรค์นะฮะ ไม่ว่าจะเป็นความยุติธรรมในสังคมซึ่งไม่มีในประเทศนี้ นะครับ
ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของต่างชาติผู้รุกรานนะครับ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของผู้
รักชาติ คือเสรีไทย นะครับ หรือจะเป็นในเรื่องของสหกรณ์ เป็นเรื่อง
มากมายหลากหลายเหลือเกินอ่านได้ครับ เป็นวรรณกรรมได้ เป็น
ภาพยนตร์ยากผมยอมรับ ที่นี้พอเป็นภาพยนตร์ยากแล้วเราก็มีการปรึษาในทีม
งานว่า เราจะทำอย่างไร ก็ปรากฏว่าคุณเกียรติ เอี่ยมพิงพร ท่านได้มอบ
หมายให้ผมเป็นผู้ทำ แล้วท่านก็บอกผมนั่นแหละเหมาะที่จะทำ ผมก็บังเอิญได้
อ่านเรื่องระย้า เชื้อไหมครับผมได้อ่านที่ไหน ผมอ่านที่เยอรมัน ตอนนั้นผม
ไปดูงานที่เยอรมันอยู่ 3 เดือน ผมไปอยู่กับเพื่อนนักเรียนไทยนะฮะ ไม่มี
อะไรจะทำได้ 3 เดือน เขามีหนังสืออยู่ชุดหนึ่ง คือเรื่องระย้า อ่าน
แล้วตะลึงว่ามีหนังสืออย่างนี้ที่เยอรมันด้วยเหรอ ไปไกลนะครับ นักเรียนไทย
เขาเอาไปเก็บที่นั่น ผมอ่านแล้วรู้สึกติด อ่านแล้วไหล อ่านแล้วซึมซับ อ่าน
แล้วเกิดค่า พอคุณเกียรติเสนอผมเรื่องระย้า ผมก็รีบตะครุบนะฮะ รวดที่ไม่
ทันได้คิด ก็รีบตะครุบ พอตะครุบมาแล้วก็นอนวัดก ปรึกษาท่านผู้เขียนบทซึ่ง
เวลานี้ท่านก็นั่งพร้อมที่จะแก้ตัวเหมือนผมนี้นะครับ ก็เรื่องที่ยากเย็นแสนเข็ญ
อย่างนี้เราจะทำอย่างไร ก็เราก็นึกว่าหนึ่งคงจะยาวได้สัก 3-4 ชม. นะครับ
คุณเกียรติ ท่านก็อนุมัติ ก็มันเป็นอย่างนั้น แล้วหลังจากที่ท่านอนุมัติได้สักพัก
หนึ่งท่านก็เกิดตายขึ้นมา แต่เราต้องสานต่อ พอเราต้องสานต่อแล้วนี้ทาง
คณะกรรมการของบริษัทท่านก็สั่งมาว่าต้องเร่งด่วนในการทำด้วยเราก็เลยเร่ง
กันๆ หน่อยนะครับ เร่งทำงานออกมาเขาก็บอกว่าถ้าเพื่อเกิน 2 ชม. นะ เขาไม่
ให้ฉายนะจ้ะจริง เราก็เลยต้องทำ 2 ชม. ที่นี้ถ้าทำ 2 ชม. จะให้ได้อรรถรส
ทั้งหมด มันเป็นไปได้ไม่ได้ จากโครงสร้างใหญ่ ๆ 4-5 โครงสร้างนั้น ๆ เราก็

เลยตั้งใจไว้ว่า เราจะทำสัก 2 ภาคละ ภาคแรกเอาเรื่องของความรัก ความยุติธรรม เรื่องความรักชาติ เรื่องเสรีไทย มาว่ากันก่อน แล้วภาคที่ 2 เราค่อยเล่นกันเรื่องสหกรณ์ เราตั้งใจไว้อย่างนั้นนะครับ ที่นี้บังเอิญ ระหว่างที่ผมทำงาน BUDGET ที่เขาให้มานะฮะ ก็หวังไว้ว่าจะเต็มเม็ดเต็มหน่วยเต็มที่ ผมตั้ง BUDGET ไว้ถึง 5 ล้านบาทในยุคนั้นนะครับ แต่เขาให้ผมแค่ 2 ล้าน ทั่วไปตามามันหดเข้าทุกที และระหว่างที่ทำเขาก็เร่งผมทุกวัน ทุกคืน ให้เสร็จเร็ว ๆ ไม่จืดจางขาว เพราะหลังจากคุณเกียรติท่านตายแล้ว ริงภาพยนตร์ของท่านก็เริ่มทรุดลงทรุดลง ก็เร่งผมใหญ่ ผมก็เร่งบ้างไม่เร่งบ้าง เพราะว่าผมมีอารมณ์ของผมเหมือนกันนะฮะ ท่านก็ไล่จิกผมอุตลุดไปหมด ผมก็เลยจำเป็นต้องให้เสร็จ เชื้อมัยครับ ะย้านี้ผมเกือบจะไม่รู้สึกว่าเป็นตัวเองได้ทำ มันเป็นความจริงครับ จิตใจผมหดหู่มากด้วยความรู้สึกจริง ๆ เพราะว่าระยะหลังของการเร่งทำงานนั้น ผมจำได้ว่าผมต้องถ่ายหนังหามรุ่งหามค่ำ เพื่อให้ทันตามโปรแกรมของโครงสร้างธุรกิจของเขา เป็นหนังเรื่องแรกที่ผมไม่ได้ลิ้มรส เพราะว่าผมเวลาทำหนัง ผมจะนั่งลิ้มรสของผมก่อน อิ่มแล้วมันจะเจ็งก็ช่างมัน ผมมีความรู้สึกอย่างนั้น ที่นี้ผมไม่ได้ลิ้มรสจริง ๆ ระหว่างที่ผมไปหาเทคนิคที่ย่องกง ดัดต่ออย่างเร่งด่วน เขาก็โทรเลขตามจับตัวผมตลอดเวลาก็ขนาดส่งคนไปตามผมว่า ภายในวันที่เท่านี้จะต้องส่งก็อปปี้ทั้งหมดลงมามาขายที่กรุงเทพฯ ผมดัดต่อเร่งด่วน หาอะไรต่ออะไรเร่งด่วนอยู่ที่นั่น ธรรมดาแล้วหนังนี้ เราจะดูหนังโรงเล็กเพื่อ APPROVE ทางด้านเทคนิค เสียง แสง อะไรต่าง ๆ ให้เสร็จสิ้น ที่นี้โรงเล็กนี้ไม่สามารถจะ ADJUST ในสิ่งที่เราต้องทำในระยะได้ ก็คือ การทำ DAY FOR NIGHT ภาพทั้งหลายของระยะย้า ส่วนใหญ่จะเป็นกลางคืน ที่มัน DAY FOR NIGHT ผมบอกว่าย่างนี้มันไม่ถูกต้อง เขาบอกไม่ถูกต้องยังงี้ก็ต้องเอามา ส่งทันที ไม่มีการตรวจพิสูจน์ในโรงใหญ่ว่า แสง สี เสียง มันถูกต้องแค่ไหนอย่างไร ส่งพรวดมา หนังระยะย้าขายผมยังอยู่ย่องกงเลยครับ ทันทีที่ส่งมาเรามาฉายโรงจอใหญ่ปั๊บนะฮะ เห็นว่าหนังเรื่องนั้นมีดี ทั้ง ๆ ที่มันไม่น่าจะมีดี แล้วปรากฏว่าประมาณครึ่งเรื่องมันมีคนก็เลยดูไม่รู้เรื่อง มันก็เลยเสียอรรถรส ความรู้สึกของผมนะเจ็บปวดมาก และผมก็พยายามจะบอกตัวเองว่า ต่อไปนี้ผมจะไม่ยอมให้นายทุนคนไหนมาข่มเหงผมอีกแล้ว แล้วหลังจากนั้นผมก็บ่นอยู่พักใหญ่ แล้วผมก็ออกมาจากหม้อข้าวหม้อแกงผม แล้วก็มานั่งทนทุกข์ทรมานอยู่กับตัวเองเนี่ยครับ แก้วไปครึ่งแล้วนะฮะ อีกครึ่งหนึ่งผมอยากจะเรียงตรง ๆ ว่า มิติภาพยนตร์กับมิติของหนังสือมันนะฮะ เราคงไม่ เราจะมาเทียบกันไม่ได้ ในความรู้สึกหนึ่งว่า ภาพยนตร์มีเวลาจำกัดในการแสดงออกในภาพ แสดงออกในวิจารณ์ของผู้อ่านสร้าง เพื่อให้ผู้รับได้วิเคราะห์และคิดในจุดต่าง ๆ ที่เราเสนอไป แต่เราต้องพยายามรักษาแก่นของหนังสือของวรรณกรรมที่มีค่านั้น ๆ ให้อยู่ให้คง เพราะฉะนั้นรายละเอียด DETAIL ของการสร้างงานจะต่างกันคนละรูปแบบ นั้นเป็นลักษณะ DETAIL แต่แก่นจะต้องคงอยู่ นั่นคือลักษณะของงานที่เราจำเป็นต้องอย่างมาก ทางด้านการเสนอภาพพจน์ของการเอาวรรณกรรมมาสร้างเป็น

ภาพยนตร์ ผมเชื่อว่าแก่นที่ผมพยายามกับคุณหญิงท่าน พยายามกันมากเหลือเกิน ที่ตะแคงไว้จนภาค 1 ต้องเรียกว่าในภาค 1 นะครับ ก็คือความยุติธรรมในสังคม การร่วมมือร่วมมือกันเพื่อขจัดต่างชาติออกไปจากชาติ นั่นคือแก่นของภาค 1 นะครับ และก็ภาคที่ 1 เราค่อยมาว่าในเรื่องสภกรรม ซึ่งผมเสียดยไม่มีโอกาสได้ทำ เพราะบังเอิญภาค 1 เรียบร้อย และเขาก็ไม่เหลียวแลผมอีกแล้ว นะครับ ก็เลยไม่มีภาค 2 อย่างน้อยที่สุดผมก็ยังภูมิใจว่า ภาพยนตร์เรื่องระย้าได้ถูกบันทึกไว้ และภาพยนตร์นั้นมีค่าของการเกียรตินิยมเป็นพันปี เวลานี้เรามีหอภาพยนตร์ขึ้นนะครับ ภาพยนตร์เรื่องระย้าก็คงถูกส่งเข้าหอภาพยนตร์เพื่อเก็บรักษาไว้สำหรับลูกหลาน และได้ประกาศเกียรติคุณของท่านอีกด้านหนึ่งว่า ท่านสด คุรุเมจิโรหิต ท่านเป็นผู้ที่ยิ่งใหญ่ในวงการกรรมอย่างไรในอดีต และลูกหลานของเราควรยกย่องท่านอย่างไร ผมขอเริ่มแค่นี้ก่อนนะครับ ขอบพระคุณครับ

คุณธรรมเกียรติ : ขอบพระคุณคุณเพิ่มพลครับ ที่จริงแล้วไม่ใช่คำแก้ตัวเลย แต่เป็นการเล่าถึงประสบการณ์แห่งการบุกเบิกและแสวงหามากกว่า แล้วก็เช่นเดียวกันกับความหวังที่ว่า ศิลปินนั้นคงจะได้รับการยกย่อง ที่จริงไม่น่าจะเป็นถึงตอนตายไปแล้วนะฮะ เมื่อก่อนจะเริ่มรายการ บังเอิญผมได้กราบเรียนสนทนากับท่านอ.สมภพ ภิรมย์ ซึ่งท่านนั่งอยู่ที่นี่ ซึ่งท่านเคยเป็นอธิบดีศิลปากรมาก่อน และก็เป็นผู้แทนแห่งชาติ ท่านก็ถามว่า ศิลปินแห่งชาติมันเป็นอย่างไรวะ แล้วศิลปินที่เป็นเป็นกัน ทำไมจะต้องมาฉลองกันจนวัน ๆ เดียว แล้วก็รัฐบาลเองไม่ได้เหลียวไม่ได้แลอะไรต่าง ๆ ไปด้วยความคิดเหล่านี้ก็คงจะช่วยพูด ช่วยกันคิด แล้วก็นำเสนอกันมากขึ้นว่ามันควรจะมียะไรที่ดีกว่านั้น คุณเพิ่มพลได้เล่าถึงประสบการณ์ของการแปรสภาพวรรณกรรมชั้นดีมาเป็นภาพยนตร์ แล้วมันมีความเข้าใจหลาย ๆ อย่างจะต้องทำความเข้าใจว่าเป็นสื่อคนละชนิดกัน มันมีปัญหาอุปสรรคอะไร โดยเฉพาะในตัวของมันเองนะครับ ผมขออนุญาตดูเวลา เมื่อดูเวลาแล้ว เวลานี้ก็จะ 18 นาฬิกา การอภิปรายก็ยังไม่สิ้นสุดลงหรอกครับ แต่ผมคิดว่า จากการที่ท่านผู้อภิปราย 3 ท่าน ได้พูดมาแล้ว ก็คิดว่าคงจะย้าย และท่านผู้มีเกียรติที่เข้าร่วมรายการวันนี้ ก็คงจะร่วมรายการในภาคหลังต่อไป ตอนนี้ผมอยากจะกราบเรียนหารือ ขออนุญาตพักสัก 10 นาที ดีมั๊ยครับ ขออนุญาต คุณพิชัย ในฐานะพิธีกร ท่านเห็นด้วยในการจะขอพักสัก 10 นาที แล้วเราจะกลับมาคุยกันใหม่ว่า คุณหญิงจางค์ศรี ท่านคิดอย่างไรในการทบทวนระย้าครับผม

คุณพิชัย :

ผมกราบเรียนว่า มีน้ำชาอยู่ข้างนอกนะครับ และนั่นถ้าหากท่านจะออกไปดื่มน้ำชา หรือขยับเขยื้อนไปห้องน้ำ ห้องท่า ก็ขอให้ไปไปตามสะดวกสัก 10 นาที แล้วเรากลับมาต่อกัน เพราะว่าคงไม่ยาวมากเกินไปสักเท่าไหร่หนึ่งอะไรอย่างนี้นะครับ ในตอนนี้คงจะได้พักกันสักหน่อย ไม่งั้นพอจะเครียดเกินไป และในตอนหลังจะต้องเครียดมากกว่านี้แน่ครับ มาถึงตอนระย้าจะเข้าสู่हरณ์นี้ซักงุ้งแล้ว เชิญเลยละ เชิญพักก่อน

คุณธรรมเกียรติ :

... อันนี้ก็ป็นเรื่องธรรมดาเหมือนกัน เพราะว่าทางคุณสุวัฒน์ วรดิลก ซึ่งท่านตั้งจมารายการนี้มากทีเดียว แต่ปรากฏว่าเมื่อก็ ACCIDENT นิดหน่อย เพราะว่าท่านไม่สบายกระทันหัน ต้องประคองขึ้นรถไป เพราะเป็นเบาหวานอยู่ก่อนแล้ว ครับ อาจเป็นความบิตของพมซึ่งไปพักเอดครั้งเวลาหรือเปล่าไม่ทราบ แต่กระพมเห็นว่าเมื่อครุ่นทั้ง 3 ท่านที่พูดนี้ กำลังสนุกสนาน เราคิดว่าเหมือนกับบทหนึ่งนั้นะ เราตัดฉบับตรงนั้นนั้นะ คงจะดึงดูดให้คนมาดูต่อหรือมาฟังต่อ กระพมก็เลยหวังว่าอย่างนี้ ที่นี้มาถึง คุณหญิงจางงค์ศรี นะครับ ท่านเองท่านเป็นผู้เขียนบท "ระย้า" แต่ขณะเดียวกัน กระพมไม่ขอให้ท่านพูดเรื่องระย้าอย่างเดียวนาง่งของภาพยนตร์ แต่อยากขอให้ท่านดูว่าในฐานะวรรณกรรม เรื่องนี้มันมีข้อเด่น ๆ ที่น่าสนใจตรงไหนอย่างไร แล้วก็สำหรับคนเรียนวรรณกรรมนี้ เรามีความรู้สึกตลอดเวลาว่า เรื่องนี้อ่านแล้วสนุก แต่ขณะเดียวกันถ้าพูดถึง UNITY ความเป็นเอกภาพในการนำเสนอ เรื่องความสมบูรณ์แบบ ทั้งรูปแบบ เนื้อหา กับศิลปะในการนำเสนอนี้ รูปแบบกับเนื้อหาเนี้เห็นจะสู้บักกัจนครแห่งความหลังไม่ได้ อันนี้กระพมจะขอให้คุณหญิงจางงค์ศรี ท่านได้มีรอกาสแลกเปลี่ยนกับท่านผู้มีเกียรติด้วย ขอเรียนเชิญคุณหญิงครับ

คุณหญิงจางงศรี : ดิฉันคงจะไม่เปรียบเทียบกันว่าดีกว่าหรือไม่ดีกว่านะ แต่ว่าคงคุยเรื่องของความแตกต่าง ดิฉันต้องขออวาทว่าดิฉันอ่านหนังสือ 4,466 หน้า เพื่อจะมาพูดในวันนี้ พอคุณธรรมเกียรติบอกว่าให้พูด 10 นาที ดิฉันก็รู้สึกสยองมาก ก่อนอื่นก็จะรับโล่ดูเลยว่า ความแตกต่างที่เห็นได้ชัดอย่างมาก ๗นี้ มีอะไรบ้าง ปักกิ่งนครแห่งความหลัง 406 หน้า ระบาย 4,060 หน้า ผิดกัน 10 เท่า อันนี้ก็น่าสนใจแล้วอันเงของความแตกต่างที่เห็นได้ชัด ปักกิ่งเขียนก่อนระบาย 13 ปี ปักกิ่ง ตีพิมพ์เป็นเล่ม รวมเล่มถึง 9 ครั้ง ระบายรวมเล่ม 2 ครั้งเท่าที่ดิฉันเช็คกับคุณอัปสร ทั้ง 2 เรื่องเขียนลงรายสัปดาห์ ดิฉันพยายามจะ ไม่พูดว่าอะไรดีกว่าหรือเลวกว่า เพราะว่าดิฉันเป็นคนที่ไม่ชอบของอะไรที่มันดีหรือสมบูรณ์ไปหมด เราจะพูดกันอันเงว่าแตกต่างกันอีกอย่างก็คือว่า ในขณะที่ยังเขียนเป็นรายสัปดาห์ทั้ง 2 เรื่องนี้ แต่ความประณีต การเดินเรื่อง ภาษาความเป็นเอกภาพ และก็อะไรต่าง ๆ นี่ มันต่างกันมาก ต่างกันอย่างไร เอาง่าย ๆ ที่เห็นชัดๆ คุณสดเขียนระบายไม่เคยจบ ก็อย่างที่คุณสดว่า ระบายที่คุณคนไทยยังไม่ใช่นักสืออย่างระบาย นักสือเพื่อความยุติธรรม เพื่อเสรีภาพอย่างระบายระบายจะไม่มีวันจบ และระบายก็ไม่เคยจบจริงๆ ในปักกิ่งนครแห่งความหลังนั้น บทสุดท้ายจะพูดถึงการจบอยู่เสมอ แล้วมันจบจริงๆ อันที่จริงก็ไม่จริงนัก ถ้าจะพูดกันไป เพราะว่าหลังจากนั้น คุณสดก็ยังเขียน มันมีจดหมายจากวัลยา จดหมายถึงวัลยา ของระพิน พรเลิศ อะไรนี่ตามมา แต่ว่าจริงๆ แล้ว ในตัวงานของมันนี่จบ มีอย่างอื่นอีกมากมายเหลือเกินที่ความไม่เหมือนกัน เวลาอ่านปักกิ่งนี้ ดิฉันรู้สึกว่ามันเป็นการมองข้างใน ไม่ใช่มองออกข้างนอก เรื่องของคน 2 คน ตัวละครเอกมีแค่ 2 คนเท่านั้น ความสัมพันธ์ ปฏิกริยาต่อกัน และก็การมองกัน และดำเนินเรื่องโดยไม่มีตัวละครมาเกี่ยวพันมากนัก มันหาาหงานอย่างปักกิ่งนี้เป็นงานอ่านไปก็รู้สึกเหมือนฟังเพลง หวาน ๆ เศร้า ๆ เพราะฉะนั้น ระบายนั้นเป็นงานที่ดิฉันมองว่า มันมองออกข้างนอกอยู่ตลอดเวลา เป็นเรื่องของ ACTION การดำเนินเรื่องที่รวดเร็ว และตื่นเต้น ยกเว้นเวลาคุณสดพูดถึงสหกรณ์ เพราะฉะนั้นเราจะไม่พูดถึงสหกรณ์อีกต่อไปนะ คือทุกครั้งทีพูดถึงสหกรณ์ในระบายนี้ ดิฉันมักจะพับเก็บเอาไว้ก่อน ข้ามไปก่อนนะ สะ แล้วค่อยมาอ่านความคิดของคุณสด เกี่ยวกับสหกรณ์ที่หลังโดยที่ไม่เกี่ยวข้องกับการอ่านเรื่องระบาย อันเงหนังสือที่อ่านสนุก พูดถึงสหกรณ์ที่ไร การเดินเรื่องของคุณสดจะตกท้องช้าง คือว่า เขียนยาว และซ้ำ หาาให้เดินเรื่องซ้ำ ในช่วงที่พูดถึงความเป็นธรรม กฎหมาย ก็ยาวเหมือนกัน แต่ไม่ถึงกับหาาให้หนังสือช่วงนั้นน่าเบื่อ เรื่องระบายนั้นเป็นเรื่อง action เรื่องของการมองออกข้างนอก มองสังคม เป็นเรื่องของการกระทำ การต่อสู้ ตลอดเลย ไม่ว่าจะเป็นช่วงของศึกขามูรหรือเป็นช่วงสุดท้ายที่เรียกว่า ตีถกคอร์ปชั่น อันเรื่องปักกิ่งนครแห่งความหลัง เราเห็นได้ชัดทีเดียว ก็คือ คุณสดเป็นผู้ที่เคยไปอยู่และมีความทรงจำที่งดงามเกี่ยวกับปักกิ่งนครแห่งความหลัง ดิฉันรู้สึกว่าเป็นคุณสด คนที่เขียนเรื่องนี้เป็นคุณสดคนที่เคยเขียนคอลัมภ์ ๖๗ปัญหาชีวิต ในเรื่องนี้ คุณสด อ่อนโยน และก็ละเอียดมาก ในเรื่องของการมองวิเคราะห์ความ

แตกต่างและความคล้ายคลึงระหว่าง มนุษยธรรม น้ำใจ กับ ความรัก คุณสลด
 ค่อย ๆ ดังเราไปนะฮะ ให้อะไรเรารู้สึกว่า เอ๊ะ ความสัมพันธ์ระหว่างคน 2
 คน อันไหนกันแน่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความรู้สึกของระพันต์อวิลาณี มันเป็น
 อะไร มนุษยธรรม หรือน้ำใจ ในฐานะมิตร หรือความรัก คุณสลดไม่เคยให้คำ
 ตอบอันนี้อย่างชัดเจนนะฮะ น่าสนใจมาก ละเอียดยาก สวยมาก ระพันต์นั้น ไม่
 มีอะไรเลยที่เราต้องมานั่งสงสัย คือ มีคำตอบทุกจุดทุกเมื่อ และเป็นคำตอบที่
 เหมือนทุบตีด้วย และดิฉันก็สนุกมากกับระพันต์ พุดถึงหนังเพียงนิดเดียวจะคะ
 ว่า ความสนุกของระพันต์ รวดเร็ว ตื่นเต้น และเหตุการณ์ที่สนุกที่สุดจะเกิด
 กลางคืนตลอด เพราะฉะนั้นเมื่อดิฉันเขียนบทกับอาจารย์ ดร.เสริมจิตนี้ คุณ
 เพิ่มพล ก็มองดิฉันตาละห้อยว่า ไร้อิส หาไม่มันกลางคืนตลอดอย่างนี้ แล้วผม
 จะทำอย่างไร ดิฉันบอกช่วยไม่ได้ ก็ถ้าเพื่อที่จะทิ้งอาวุธ มันก็ต้องทิ้งกลางคืน
 นะฮะ จุดไฟ อะไรต่ออะไร จะลากขุนรอนไปฆ่า จะลากกันกลางวัน ภูถู่ถู่
 ไปด้วยไร เป็นไปไม่ได้ ดิฉันก็ไม่สนใจผู้กำกับ ดิฉันสนใจคุณสลดมากกว่า
 ส่วนเรื่องของปักกิ่งนครแห่งความหลังนั้น ความนุ่มของอากาศ ความสวยงาม
 กลิ่นดอกไม้เนะ มันกลางวันทั้งนั้นนะฮะ มีกลางวันอยู่คนเดียวเท่านั้น ไม่มาก
 นัก และก็อะไรอย่างนี้ ซึ่งอาจจะจะเป็นข้อสังเกตซึ่งไม่เข้าเรื่องวรรณกรรม
 เท่าไร แต่ดิฉันพูดในมุมมองของดิฉันเอง อาจจะว่าได้ว่า ดิฉันเป็นคนชอบ
 กลางคืน นี่คือการละเอียดยิ่งเข้าหาระพันต์นะฮะ อีกอย่างหนึ่งที่น่าสนใจคือ การ
 ดำเนินเรื่องของปักกิ่งนี่นะฮะ คน 2 คนนี้ไปโดยตลอดและมันไม่มีการที่ว่าจะมี
 การดึงตัวละครอะไรเข้ามาโดยฉุกฉลุกรหรือกะทันหัน เพื่อแก้สถานการณ์ใด ๆ
 แต่ในระพันต์นี้ คุณสลดจะแก้สถานการณ์ปัจจุบันทันด่วน อย่างดึงตัวละครที่ไม่
 เคยปรากฏมาในช่วงต้นของเรื่องเลย อย่างสุนันท์ น้องสุนีย์ นี่นะฮะ ซึ่งใน
 ตอนต้นเขียนไว้ว่า สุนีย์เป็นลูกสาวคนเดียวนะ พอถึงเวลาจะเลือกตั้ง จนเล่ม
 4 หรือเล่ม 5 คุณสลดก็ไม่รู้จะทำไง เพราะสุนีย์มาแต่ติดอยู่กับการค้า สร้างตัว
 ละครขึ้นมาอีกตัว สุนันท์ น้องสาวสุนีย์ ซึ่งไปอยู่อเมริกา ที่ไหนก็ไม่ทราบ ซึ่ง
 เราทราบเลยจากเล่มแรกเลยว่ามีตัวนี้มาก่อน หรือว่านายพูนอย่างนั้นนะ
 นายพูนซึ่งเป็นอาของระพันต์ อยู่ดี ๆ พอถึงเวลาที่ระพันต์ต้องผ่านายกล้า คุณสลด
 ไม่รู้จะทำอย่างไร ดึงเอาคนหนึ่งมาจากตราด มาถูกซ้อมจนตาย เพื่อว่า
 ระพันต์จะได้ผ่านายกล้า เห็นชัดมากเลยตรงนี้ ดิฉันไม่ถือว่าอันนี้เป็นสิ่งบกพร่อง
 ที่เสียหายสำหรับเรื่องอย่างระพันต์ ดิฉันถือว่า มันเป็นส่วนของการขึ้นขึ้นที่มัน
 น่ารัก และมันเป็นศิลปะในความไม่สมบูรณ์ของมันนะฮะ อันนี้ก็อีกเรื่องหนึ่ง
 อีกอย่างหนึ่ง คุณสลดไม่ทราบจะทำอย่างไรให้เกิดการดำเนินงานสหกรณ์ที่เขา
 ระกร้า จริงมั๊ยฮะ คือสหกรณ์จะผลุดขึ้นอย่างไรตอนนั้น อจ.จินตนา ก็ได้พูด
 แล้ว คือมันเป็นไปไม่ได้ คุณสลดก็เลยทำให้เมืองไทยมีบ่อทองขึ้นมาซะ และก็
 ร่อนได้ทองกันอุตลุดเลย และกลุ่มพระเอกก็ได้เงินมาสร้างนิคมสหกรณ์ เพื่อให้อะไร
 คุณสลดจะได้ทำศึกคอร์รัปชันได้อย่างเมามันต่อไป คุณสลดพยายามที่จะลากกูเราไป
 ให้อะไรเห็นด้วยกับเธอในเรื่องต่าง ๆ นะฮะ ให้ความสนุกเข้ามาอยู่ตลอดเวลา
 ไล่แทงเออ ศพหัวขาด ไม่ทราบ ดิฉันนับศพหัวขาดในระพันต์มา 2 วัน ได้ไม่

ต่ำกว่า 20 ศพ ตลอด 5 เรื่อง บางศพอยู่ใต้ผ้า บางศพห้อยอยู่บนกระดาน
 ดาในห้องเรียน อะไรอย่างนี้ สนุกมาก ต่อไป เรื่องที่แตกต่างกันค่อนข้าง
 ชัดมากเลย ในปักกิ่งนครแห่งความหลังนี้ ไม่มีฝ่ายดี กับฝ่ายเลว ทุกอย่างเป็น
 เรื่องที่ขึ้นกับสถานการณ์ กับโชคชะตา กับสิ่งที่มันนำไป ไม่มีใครที่มาเป็นผู้ร้าย
 และใครมาเป็นผู้ดี สำหรับระยะย่านั้น ชัดมากเลย คือว่าตัวละครของคุณสนั่น
 ดีก็ดีวิเศษไปเลย เลวก็เลวชั่วชาติ ไม่ต้องพูดอะไรกันอีก และก็ 2 ฝ่ายนี้ก็จะ
 ยกพวกประจันกันอย่างดุเดือดสนุกสนานมาก เป็นอีกเรื่องหนึ่ง ความสนุกของ
 งานในเรื่องของปักกิ่งนี้ ไปเรื่อย ๆ ค่อย ๆ ดึงเราไปช้า ๆ สาย ๆ อย่างว่า
 เหมือนเพลงหวาน ๆ เศร้า ๆ แต่ว่าในระยะนี้ บู้ รัก ลึกลับ หวาดเสียว
 ต่อสู้ สารพัดหลายรส คือทุกรส ไม่มีรสไหนขาดเลย ภาพน่าตื่นเต้นเหลือเกิน
 ช่วงระยะที่มันกลิ้งมาบดขยี้สมองผู้ป่วน 20 คน ดังโพละเหมือนมะพร้าวแตก นะ
 สะ การเอาฉากมือปืน ดึงเอา ร.ต.ท.ฉลาด มาแขวนคอที่สนามหลวง แล้วคุณ
 สนั่นไม่ได้ เพราะนี่เป็นขบวนการซื้อขบวนการทะเลโมนดา นะสะ ต้องมีชน
 ลิงทะเลโมนเข้ามาสอดดูลูกมือศพवाद คนหนึ่งก็บอกว่า น้องสาวผมมีชะนีอยู่ที่
 บ้านเอาชนมันก็แล้วกัน ระยะบอกไม่ได้ ชะนีมันของปลอม ไม่ใช่ทะเลโมนจริง
 เราต้องไปเอาทะเลโมนที่เขาเดิน เพราะฉะนั้นหนังสือก็เลย มีอีกตอนหนึ่ง คือ
 ตอนรัชสมัยถึงตัวโรดมากออกมาจากเขาดินมาสนามหลวง เพื่อจะตัดชน 1 ปอย
 ยัดใส่มือศพवाद ที่แขวนคอกับกับต้นมะขามที่สนามหลวง นอกจากนั้นแล้ว ภาย
 ใน 2 เล่ม ครั้งแรกนี้ นางเอกถูกฉุดปล้ำ เอาตัวรอดได้ถึง 3 ครั้ง ดิ้นหนี
 มาก กว่าที่จะถึงเล่มที่ 5 นี้ นางเอกจะเหนื่อยแค่ไหน อะไรอย่างนี้ ยังมี
 อีกเยอะ ดิ้นหนีหยุดตอนนี้นะก่อน

คุณธรรมเกียรติ: บางครั้ง กระผมก็รู้สึกตัวเองเป็นคนจรรยาเหมือนกัน เวลาที่อะไร ๆ เขา
 สนุก ก็ไปตัดเสีย และกระผมก็บอกร้อยอย่างหนึ่งว่า ทาไมภาพยนตร์ระยะนี้ ไม่
 ประสบความสำเร็จ ก็คุณหญิงจางศรี ท่านเก็บเอาความสำเร็จมาพูดอย่างนี้
 นี่ครับ เราสนุกสนานด้วย แต่ขณะเดียวกัน เวลาเราไม่เอื้ออำนวยนี้ กระผม
 คิดว่า ของเปลี่ยนอารมณ์ที่สนุกสนานกับคุณหญิง ไปสู่เรื่องที่ค่อนข้างวิเรนติก
 เศร้า ๆ กับ คุณโชติช่วง นาดอน เสียเลยครับ

คุณโชติช่วง

: สวัสดีครับ ความจริงผมเองไม่อยากจะพูดซะแล้ว เพราะผมเองก็ฟังคุณหญิง
 กาลังมันเหมือนกัน วันนี้ ผมได้ขึ้นมาหนึ่งนะครับ ความจริงผมอ่อนทั้ง คุณวิ
 รัชวิ และไม่ว่าจะนักเขียนนวนิยายด้วย และก็ไม่ว่าจะนักวิจารณ์นวนิยาย เพราะ
 ฉะนั้น นวนิยายเองนี้ผมก็ไม่ค่อยถนัด ความคิดของผมนี้มันเป็นคนค่อนข้างจริง
 จัง และก็จัดทางปรัชญาตลอด แต่เมื่อได้รับการทาบถามให้มาพูดนี้ ผมก็เต็ม
 จามาพูด เพราะว่า ผมถือว่าได้มาแสดงความกตัญญูต่อครูคนหนึ่งของผม ผมนับ
 คุณสนั่นเป็นครู เพราะว่าผมเองเป็นศิษย์รุ่นน้องที่เทพศิรินทร์ ศิษย์รุ่นน้อง
 ครั้งศตวรรษ กำนันตามโรงเรียนก็ต้องเป็นศิษย์รุ่นน้องอย่างมีสาระ กำนันตาม

ต่ำกว่า 20 ศพ ตลอด 5 เรื่อง บางศพอยู่ใต้ผ้า บางศพห้อยอยู่บนกระดาน
 ตาในห้องเรียน อะไรอย่างนี้ สนุกมาก ต่อไป เรื่องที่แตกต่างกันค่อนข้าง
 ชัดมากเลย จนปักกิ่งนครแห่งความหลังนี้ ไม่มีฝ่ายดี กับฝ่ายเลว ทุกอย่างเป็น
 เรื่องที่ขึ้นกับสถานการณ์ กับโชคชะตา กับสิ่งที่มันน่าไป ไม่มีใครที่มาเป็นผู้ร้าย
 และใครมาเป็นผู้ดี สำหรับระย้านั้น ชัดมากเลย คือว่าตัวละครของคุณสดนั้น
 ดีก็ดีวิเศษไปเลย เลวก็เลวชั่วชาติ ไม่ต้องพูดอะไรกันอีก และก็ 2 ฝ่ายนี้ก็จะ
 ยกพวกประจันกันอย่างดุเดือดสนุกสนานมาก เป็นอีกเรื่องหนึ่ง ความสนุกของ
 งานในเรื่องของปักกิ่งนี้ ไปเรื่อย ๆ ค่อย ๆ ดึงเราไปช้า ๆ สาย ๆ อย่างว่า
 เหมือนเพลงหวาน ๆ เศร้า ๆ แต่ว่าในระย้านี้ บู้ รัก ลึกลับ หวาดเสียว
 ต่อสู้ สารพัดหลายรส คือทุกรส ไม่มีรสไหนขาดเลย ภาพน่าตื่นเต้นเหลือเกิน
 ช่วงระยะที่มันกำลังมาดขยี้สมองญี่ปุ่น 20 คน ดังโพละเหมือนมะพร้าวแตก นะ
 สะ การเอาฉากมือปืน ดึงเอา ร.ต.ท.ฉลาด มาแขวนคอที่สนามหลวง แล้วคุณ
 สดทนไม่ได้ เพราะนี่เป็นขบวนการซื้อขบวนการทะเลโมนดา นะสะ ต้องมีชน
 ลิงทะเลโมนเข้ามาสอดส่องในมือศพवाद คนหนึ่งก็บอกว่า น้องสาวผมมีชะนีอยู่ที่
 บ้านเอาชนมันก็แล้วกัน ระย้าบอกไม่ได้ ชะนีมันของปลอม ไม่ใช่ว่าทะเลโมนจริง
 เราต้องไปเอาทะเลโมนที่เขาเดิน เพราะฉะนั้นหนังสือก็เลย มีอีกตอนหนึ่ง คือ
 ตอนโฆษณาลิงตัวโตมากออกมาจากเขาเดินมาสนามหลวง เพื่อจะตัดชน 1 ปอย
 ยัดใส่มือศพवाद ที่แขวนคอกอยู่กับต้นมะขามที่สนามหลวง นอกจากนั้นแล้ว ภาย
 ใน 2 เล่ม ครั้งแรกนี้ นางเอกถูกฉุดปล้ำ เอาตัวรอดได้ถึง 3 ครั้ง ดิ้นรนหวั่น
 มาก กว่าที่จะถึงเล่มที่ 5 นี้ นางเอกจะเหนื่อยแค่ไหน อะไรอย่างนี้ ยังมี
 อีกเยอะ ดิ้นรนหยุดตอนนี้ก่อน

คุณธรรมเกียรติ: บางครั้ง กระผมก็รู้สึกตัวเองเป็นคนใจร้ายเหมือนกัน เวลาที่อะไร ๆ เขา
 สนุก ก็ไปตัดเสีย และกระผมก็บอ้อยอย่างหนึ่งว่า หากภาพยนตร์ระย้า ไม่
 ประสบความสำเร็จ ก็คุณหญิงจางงศรี ท่านเก็บเอาความสำเร็จมาพูดอย่างนี้
 นี่ครับ เราสนุกสนานด้วย แต่ขณะเดียวกัน เวลาเราไม่เอื้ออาทรนี้ กระผม
 คิดว่า ของเปลี่ยนอารมณ์ที่สนุกสนานกับคุณหญิง ไปสู่เรื่องที่ค่อนข้างระแมนติก
 เศร้า ๆ กับ คุณโชติช่วง นาดอน เสียเลยครับ

คุณโชติช่วง

: สวัสดีครับ ความจริงผมเองไม่อยากจะพูดซะแล้ว เพราะผมเองก็ฟังคุณหญิง
 กำลังมันเหมือนกัน วันนี้ ผมได้ขึ้นมาที่นี่นะครับ ความจริงผมอ่อนทั้ง คุณวุฒิ
 วิทยุ และไม่ใช่ นักเขียนนวนิยายด้วย และก็ไม่ใช่ นักวิจารณ์นวนิยาย เพราะ
 ฉะนั้น นวนิยายเองนี้ผมก็ไม่ค่อยถนัด ความคิดของผมนี้มันเป็นคนค่อนข้างจริง
 จัง และก็จัดทางปรัชญามาตลอด แต่เมื่อได้รับการทาบทามให้มาพูดนี้ ผมก็เต็ม
 ใจมาพูด เพราะว่า ผมถือว่าได้มาแสดงความกตัญญูต่อครูคนหนึ่งของผม ผมนับ
 คุณสดท่านเป็นครู เพราะว่าผมเองเป็นศิษย์รุ่นน้องที่เทพศิรินทร์ ศิษย์รุ่นน้อง
 ครั้งศตวรรษ ถ้านับตามโรงเรียนก็ต้องเป็นศิษย์รุ่นน้องฯมัธยม ถ้านับตาม

ระดับญาติ ก็ต้องเป็นคุณลุง คุณป้า คือผมบังอาจมาพูดก็เพราะว่าผมรู้สึก ใจช้า
ของท่านนะฮะ ว่ารัชชะดาบันดาลบันดล อย่างไรไม่ทราบ เราก็คงทราบดี
แล้วนะฮะว่า ท่านเป็นช่างเฟือกของเทพศิรินทร์ ท่านนี้มีหวังได้ KING
SCHOLLASHIP มากทีเดียว แต่ว่าท่านก็... ท่านเคยกล่าวไว้ว่าในนิยายนะฮะ
ให้ระพินเป็นคนพูดแทน บอกว่า มาหลงใหลการเขียนบทความ เขียนนิยายใน
น.ส.พ. ทำให้ท่านพลาดตำแหน่ง การสอบชิงทุนหลวงที่ 1 ที่ 2 ไป และก็
เลยได้รับโอกาสไปจีน ซึ่งท่านกลับมีความ... ท่านกล่าวไว้ว่า มีความภูมิใจ
มากกว่าไปอังกฤษซะอีก สำหรับตัวผมเองก็ไม่เคยไป คาดหวังไว้เลยว่าชีวิตนี้
จะได้ไปเรียนเมืองนอก ปรากฏว่าชีวิตในช่วง 14 ถึง 6 ตุลาคม สบสนวน

ชะดาชีวิตมาคล้าย ๆ ท่านเหมือนกันนะฮะ ที่นี้อยากจะกล่าวถึงเรื่องนิยาย
ชุดปักกิ่งของท่านนี้ ความจริง เรื่องมันไม่ได้จบแค่ปักกิ่งนครแห่งความหลังเท่า
นั้นนะฮะ หลังจากปักกิ่งนครแห่งความหลังแล้ว ยังมี คนดีที่โลกไม่ต้องการ
เมื่อหิมะละลาย เจียงเฟิ่ และก๊ี้ ขบวนเสรีจีน ออกมา และอาจจะมี ผม
ไม่แน่าจนะ ผู้เสียสละ อะไรนี้ ไม่รู้เขียนเสร็จหรือเปล่า ภาพที่ท่านเขียน
ถึงทั้งหมดนี้ละ ผมรู้สึกว่าคุณได้สะท้อนเหตุการณ์ที่ได้พบเห็นที่ปักกิ่งมา โดย
ท่านเขียนอย่างมีจุดมุ่งหมาย ท่านมีความสามารถอย่างสูงเลยในการใช้ศิลปะ
ทางวรรณศิลป์นี้มน้าวคนนะฮะ คือ อ่านเพื่อความบันเทิงนี้ จนขณะเดียวกัน
ท่านเสนออุดมการณ์ของท่านออกมาด้วย อุดมการณ์นั้น ถ้าหากจะใช้คำของท่าน
เองนะฮะ ท่านเรียกว่า "แนวราชฎร" หรือผมจะเรียกว่า "ลัทธิมนุษยธรรม"
นะฮะ แนวราชฎรของท่านนี้ ท่านเคยเขียนไว้ว่าหนังสือเรื่อง "คนดีที่โลกไม่
ต้องการ" นะฮะ มันเป็นบทนำ ท่านให้ชื่อว่า "แนวราชฎร" หรือ "ป้าอ้าย"
ป้าอ้ายนี้เป็นปรัชญาของนักปรัชญารุ่นหลังขงจื้อคนหนึ่ง ชื่อ ม่อจื้อ หรือถ้า
ภาษาแต้จิ๋วก็ว่า ปักจื้อ แนวราชฎรของท่านม่อจื้อนี้ละฮะ ผมขออนุญาตอ่าน
ข้อเขียนของท่านสตนิดหนึ่ง แนวราชฎรมีความมุ่งหมายว่า ต้องการให้
ราชฎรทั่วโลก มีองค์การร่วมที่ทำความเข้าใจกัน เพื่อประโยชน์ของสันติภาพ
ไม่หลงชาติด้วยอารมณ์ของกลุ่ม และไม่ยอมเอาตัวไปเป็นเครื่องมือของรัฐบาล
เพื่อจะเข่นฆ่าทำสงคราม แนวราชฎรไม่เลือกชั้นวรรณะ ไม่เลือกลัทธิศาสนา
แนวราชฎรคือความเป็นมนุษย์และสุขสมบูรณ์ร่วมกันเป็นหลักคิด และเป็นหลัก
การทำงานเพื่อประโยชน์สุขของแต่ละคน แนวราชฎรเป็นประชาธิปไตยแท้
เพราะทุกคนคิดและทำด้วยตนเองอย่างอิสระทั้งโลก ไม่ใช้ประชาธิปไตยชาติ
นิยม ไม่ใช้ประชาธิปไตยทุนนิยม และไม่ใช้ประชาธิปไตยสังคมนิยม เพราะ
ฉะนั้น ข้อเขียนของท่าน ชุดปักกิ่งทั้งหมด รู้สึกจะแวดล้อมและเสนออุดมการณ์
อย่างนี้ ซึ่งก็เป็นชะดากรรมเหมือนกัน เพราะว่าเราอยู่ตรงกลางนี้ ทั้งฝ่าย
ขวาตกขอบ ฝ่ายซ้ายสุดโด่งอะไรพวกนี้ ก็เข้าใจผิดและก็ว่าร้าย กระทั่งว่า
ร้าย เพราะฉะนั้นนี้ นักอุดมคติจริงๆ ที่อยู่ตรงกลาง ก็เป็นคนที่น่าสงสารมากที่สุด
เดี๋ยวนะฮะ ซึ่งผมเองก็รู้สึกว่าตัวเองก็น่าสงสารเหมือนกัน ที่นี้จะพูดถึง

ปรัชญาที่... ผมไม่แน่ใจนะว่า คุณสดท่านจะถือปรัชญาของม่อจื๊อ คือ บัว้าย
ที่ว่าเป็นความรักนี้ อย่างเป็นหลักกันนะ เพราะบัว้าย ในราชภูมินั้น
มันเป็นด้านเดียวของม่อจื๊อเท่านั้นเอง ม่อจื๊อนี้ ปรัชญาส่วนอื่นของเขานี้ค่อนข้าง
ข้างจะเข้มงวดจริงจังมากเลย คือเขาเป็นตัวแทนของพวกช่าง ช่างฝีมือต่างๆ
ไม่ใช่ว่าเจ้าศักดินา และก็ไม่ใช่พวกชาวนา เขาเป็นช่างที่มีฝีมือ คล้าย ๆ มัน
เกือบจะเป็นชนชั้นใหม่ขึ้นมาในยุคหน้านั้น ฉะนั้น เขาก็มีแนวคิดที่ว่า ทุกคนต้องทำ
การผลิต และเขาก็จัดตั้งกันอย่างมีระบบระเบียบ มันเหมือนกับเทียบกันแล้วก็
เป็นฝ่ายซ้ายสมัยนั้นนะ เพราะฉะนั้นนี้ ผมก็ไม่เห็นว่าคุณสดท่านจะพูดถึงส่วน
นี้นะ ผมก็เลยไม่เชื่อว่าท่านจะถือปรัชญาของม่อจื๊อเป็นหลักจริง แต่ผมวิเคราะห์
จากข้อเขียนทั้งหมดในชุดปักกิ่งแล้ว ผมมีความรู้สึกที่ว่า ปรัชญาของท่าน
ก็คือ ขงจื๊อนี้แหละ เป็นปรัชญา เป็นแนววิถีชีวิตของปราชญ์ของจีนมานับพันปีนะ
ผมสรุปให้ 4 คำนะ อันนี้เป็นหัวใจของพวกบัณฑิตจีน คือคำว่า "ชิวเซิน" แปล
ว่า "อบรม ฝึกฝนจิตใจให้บริสุทธิ์ ให้ดีงาม" "จื่อกั๋ว" คือ ไปบริหาร ไป
ปกครองรัฐ หรือว่าทำงานกิจการอย่างอื่น "เน่ยเล้ง" คือ ภาพยนตร์ของเราที่มี
ความบริสุทธิ์ พยายามให้ตัดความโลภ โกรธ หลง อะไรนั้นนะ
"ว่ายหวาง" คือว่า มีความรู้ความสามารถที่ไปบริหาร บริหารรัฐหรือบริหาร
กิจการอันสังคมต่างๆ อันนี้เป็นบัณฑิตจีน เขาจะเรียกร้องตนเองอย่างนี้
คือเริ่มต้นทำความดีโดยหาตัวให้ดีกว่าก่อน แล้วใช้ความรู้ความสามารถทางการ
บริหารไปแก้ไขปัญหาสังคม เวลาเข้าไปแก้ไขปัญหาสังคม ก็จะมี...
ภาษาจีนว่า "จีจีเหยี่ยวเหว่ย" เหยี่ยวเหว่ย คือ มีการกระทำเข้าไปอย่าง
กระตือรือร้น มันจะตรงข้ามกับ ฝ่ายเต๋า ที่ว่า "อ๋าเหว่ย" หรือว่า อกรรม
หลักอกรรม คือ บ่อยตามธรรมชาตินิยม ซึ่งอันนี้ใน เรื่อง "เมื่อหิมะละลาย"
คุณสดท่านก็ได้วิพากษ์วิจารณ์ลัทธิเต๋ามาแล้ว ฉะนั้น เรื่อง "เมื่อหิมะละลาย"
ชื่อ "ซูฟ้า" เป็นคนไปจากเขาราชนี้... ที่นี้หลักของขงจื๊อนั้นนะ ผมว่า
หลักปรัชญา หลักวิถีชีวิตของจีนนะ อันนี้แหละ มีผลส่งอิทธิพลต่อคุณสดมากพอ
สมควรนะ ถ้าเราจะดูจากในอดีตนี้ กวีต่าง ๆ ของจีนเอง ไม่ว่าจะเป็น
หลี่ไป๋, ตู้ฟู หรือว่าทุกคนๆ นี้ เขาจะมีบทกวีที่วิพากษ์วิจารณ์ แม้กระทั่ง
ฮ่องเต้ นี้ เขาก็วิจารณ์ไว้ได้ ถ้าเราไม่เข้าใจ ไปดูเหมือนกับพวกนักบวช อันนี้
เป็นธรรมเนียมจีนอย่างหนึ่ง ซึ่งเขาก็ว่า ปราชญ์ต้องรับผิดชอบต่อสังคม ต้อง
รับผิดชอบต่อการปกครอง เพราะฉะนั้นนี้ คุณสดเองก็มีความรับผิดชอบต่อสังคม
มากทีเดียวนะ ผม.. ความจริงเตรียมมาแล้ว แต่ว่าเวลาน้อย ยังมีบท
หนึ่ง เรื่องชีวิตคือละคร ที่ท่านเขียนปี พ.ศ. 2489 ฉะนั้นท่านเล่าถึงชีวิตที่
เทพศิรินทร์ไว้ ฉะนั้นมีตอนหนึ่งที่พูด คือ ท่านเล่าถึง เทวัญ กับตัวท่าน ซึ่งถูก
มีความน้อยเนื้อต่ำใจในการปฏิบัติที่โรงเรียน มีพวกเจ้านายหรืออะไรอย่างนี้
นะ ท่านก็เคยพูดไว้ยาวพอสมควร อันนี้ก็... ผมรู้สึกว่าเป็นเรื่องธรรมดา
นะ สดทำยนั้นนะ พูดถึงปรัชญาขงจื๊อ เมื่อกี้ี้ หลัก ๆ 4 ข้อนั้นนะ ผมถือว่า
ปฏิบัติได้ยาก ถ้าทำได้ถึงขั้นนี้แล้ว ผมว่า นับเป็นบุคคลที่ประเสริฐ คือการ

ฝึกฝนอบรมจิต และมีความสามารถที่จะไปบริหารปรับปรุงสังคมให้ดีขึ้น ผมจะไม่วิพากษ์วิจารณ์ว่าอุดมคติของท่านจะเป็นอย่างไร ขอจบเท่านี้ก่อน

คุณธรรมเกียรติ : ขอบคุณ คุณโชติช่วง นาดอน นะฮะ ที่จริง คุณโชติช่วงนั้น ได้มาเสริมในส่วนที่มีความสำคัญสำหรับการอภิปรายในวันนี้ให้สำคัญยิ่งขึ้นไป คือเราพูด ทั้งจากภาพชีวิต ความเคลื่อนไหวของวรรณกรรม เราพูดถึงความละเอียดอ่อนของจิต ฯลฯ ของอะไรต่างๆ แล้ว ที่นี้ คุณโชติช่วงได้มานำเสนอลงถึงที่มันเป็นวิญญาน เป็นมันสมอง เป็นวิถีคิด นะครับ และก็เปรียบเทียบจากการศึกษางานหลายๆ ชิ้นของคุณสวดเอง กระผมคิดว่าอันนี้เป็นส่วนหนึ่งที่คุณผู้ที่มีเกียรติจะเก็บไปคิด หรือว่าจะแลกเปลี่ยนกับเราในโอกาสต่อไปนี้ นะครับ

เมื่อช่วงรอบแรกนี้นะครับ เรามีเวลาให้ท่านผู้อภิปรายคนละ 10 นาที พอรอบหลังยิ่งหนักเข้าไปอีก คือแค่คนละ 5 นาที คุณหญิงจางงศรี ก็ได้ทำการบ้านมาไว้เยอะเลยนะฮะ อาจจะไม่จบ ที่นี้สำหรับ อจ.คุณหญิงจินตนา ท่านได้บอกว่าท่านจะขอพูด เสรีไทย จนรอบหลัง กระผมเลยต้องกราบเรียนเชิญท่าน เพราะว่าในระย้านั้น มีเรื่องเสรีไทยอยู่ และก็ อจ.จินตนา ท่านเคยเป็นเสรีไทยด้วย

อจ.จินตนา : ที่จะพูดถึง ก็เพราะเหตุว่า คุณสวดพูดถึงเรื่อง ความรักชาติ การกู้ชาติ อะไรต่ออะไรที่มีอยู่นั้น แล้วก็มันมีอยู่ ก็อย่างที่ดิฉันไปรู้จักเรื่องระย้านี่ เรียนตามตรงว่า ดิฉันรู้จักภาพยนตร์ก่อนหนังสือ แล้วดิฉันก็ไปเอาหนังสือมาอ่านที่หลัง ก็มาพบคุณสมบัติของคุณสวด ประการหนึ่ง ก็คือ เป็นคนเก็บรายละเอียดมากเหลือเกิน หนังสือที่ไปเอามาอ่าน ที่คุณหญิงจางงศรี บอก 4 พันกว่าเท่าห้าหน้า ดิฉันก็เรียนว่า อ่านจริงๆ นะ พันหน้า เล่มหนึ่งน่าจะอ่านตลอดเลย เพราะเหตุว่ามันเกี่ยวกับเสรีไทยจริงๆ อยู่จูนั่น และมันก็จบแค่นั้น จากนั้นไป เจ้าระย้า กับ เจ้ากล้า เจ้าฉลาด มันก็วิ่งไปวนมาอยู่อีก 3 อีก 4 เล่มนะ ก็ไม่ได้อ่านหรอก แต่ทว่าอย่างไรก็ตาม ไอ้เรื่องที่อ่านมานี้ เท่าที่อ่านจนเล่มแรก ก็มานั่งคิด บอก แหม...คุณสวดนี้ รู้รายละเอียดอะไรนี้มากมายเหลือเกิน ที่เกี่ยวกับงานเสรีไทยที่เราทำนี่นะ เรามีทั้ง จากอังกฤษ ทั้ง จากอเมริกา มีเราทำงานที่ไหนดบ้าง ทางเหนือ ทางอีสาน ทางใต้ คุณสวดเอามาลงไว้ที่ประจวบฯ เขาทะโรมน ที่ประจวบฯ แห่งเดียว แล้วในหนังสือที่ๆ มีเล่มว่าด้วยเรื่องนี้ มีแผนที่ละเอียดละออหมดเลย ทั่วๆ ครอบคลุมไปไหน ป็นเขาขึ้นไป ไอ้ตอนที่ซุงลงมา แผนที่นี้ของจริงทั้งนั้น ดิฉันเชื่อว่าเป็นของจริง ที่คุณสวดนี้เอาไอ้ความจริง ภูมิประเทศเหล่านี้ แล้วมาใส่เหตุการณ์เข้าไป มหัศจรรย์จริงๆ แล้วก็หาชะดิฉันเองซึ่งเป็นเสรีไทย ซึ่งไปเขียนในหนังสือเรื่อง เสรีไทย พังจากพรรคพวกให้รายการมา มันปนกันวินาศหมดเลยนะ ไอ้เพื่อนที่มันเคย

รอดร่มที่เชียงราย ก็มาลงที่ประจวบฯ นี่ ไอ้ที่ตายอยู่หลวงพระบาง ก็มาตาย
 อยู่ตรงชายทะเลตรงนั้นแหละ แต่อยู่ครบถ้วนหมดเลย ทองก็แท่งๆ ที่ถูกดึงเอา
 ไปจากนั้นเอา ตรงตามที่ถ้อยคำพิพากษาคดีเขาเขียนเอาไว้เป็นเอกสารหมด
 ทั้งสิ้น ความมหัศจรรย์อยู่ตรงนี่จริงๆ แล้วก็ดิฉันก็... แล้วก็ยังมีการพยายาม
 ให้สื่อบรรยายของตัวละครนั้นๆ อย่างเป็นต้นว่า ใครๆ ก็รู้ว่า คนที่มาตาย พวก
 เรา 2 คนที่มาตายที่เมืองไทยนี้ คนหนึ่งชื่อ "การะเวก" อีกคนชื่อ "สมพงษ์"
 การะเวก คือน้องชายของ ครูพุ่ม ศรีวิจารณ์ ที่ใครๆ ก็รู้ 2 คนนี้ตายที่หลวง
 พระบาง จนแม่น้ำโขง ถูกยิงจนแม่น้ำโขง ศพก็ลอยหายไป อะไรนั้นๆ ก็
 เอาทองไป เอาวิทยุไป ก็เรื่องจริงทุกอย่าง แม้กระทั่งคำร้องของสมพงษ์
 ก่อนถูกยิงแล้วทิ้งลงน้ำไปว่า "คุณยังพมทำไม" คุณสก็ใส่ไว้ในนั้น มันสะท้อน
 จังหวะนั้นนะ จะบอกให้ แต่ในหนังสือมันมองไม่เห็นนะ มันซ้ำๆ ตรงนี้ ถึงจะมา
 ตายที่ประจวบฯ ดิฉันก็ไม่ว่า แต่ไม่เห็นนะ (ช่วงนี้ คุณเพิ่มพล แทรกขึ้นมาว่า
 ในหนังสือคำพูดนี้) ก็มารู้เอาคนเดียวว่ามันเกิดเรื่องเพราะว่าทำไอ้ DAY
 FOR NIGHT นี่เองที่ทำให้มองไม่เห็นนะ แต่ว่าที่พูดๆ ถึงคุณสนี่ เป็นความ
 จริงเลย เป็นความอดสาหัส บากบั่น ที่จะเก็บรายละเอียดเหล่านั้น และคุณ
 สก็ตั้งชื่อ แทนที่จะเป็น "การะเวก" กับ "สมพงษ์" ก็ตั้งชื่อ "วิกรม" กับ
 "จาร์ส" วิกรม ไม่มี เรามีแต่ "วิมล วิริยะวิทย์" มีตัวจริง ส่วน จาร์ส นี่มี
 ตัวจริง "จาร์ส พอเร็ด" และก็ตรงกัน แต่ภาพของจาร์ส คือ "เกรียงไกร"
 ที่อยู่ในนั้น เป็นลูกครึ่งฝรั่ง ตัวใหญ่โต แต่ จาร์ส ไม่ได้มาอยู่ที่นั่นเลย ไม่ได้
 มาเลย จาร์ส อยู่เมืองจีน ตัวจริงนะ คนที่มาขึ้นตรงนั้นจริงๆ คือ "กษะ
 บัณยารชุน" เรื่องจริงมีทั้งนั้นนะ จับได้ว่ามัน แล้วก็ที่นี่คนที่... มีพูดถึงเรื่อง
 ลงร่ม อ้อ... ไม่ใช่ 2 คนนี้ คุณสก็บรรยายว่า 2 คนนี้มีอยู่คนหนึ่ง ซึ่งรูป
 ร่างใหญ่โต และมีน้องสาวสวย รุ้มัยใคร ก็ "สิทธิ เสวตศิลา" เรื่องจริงนะ
 ะ แล้วคุณสก็ใส่ไว้ในนั้นนะ แต่มันเป็นเรื่องอีกส่วนหนึ่งที่ไม่ว่าเกี่ยวกับ 2 ตัวที่
 ตายไปนี้เลย พูดกันจริงๆ นะ สนุกมากสำหรับดิฉันนี้ เวลาอ่านแล้วสามารถจะ
 บอกได้ว่าของจริงอยู่ไหน ของจริง ของปลอม คือ ไม่จชของปลอม คือของที่
 มาตกแต่งขึ้นจนเป็นรูปเป็นร่างนี้ ฉะนั้นก็ คุณสก็ใช้เรื่องของเสรีไทยเพียง
 เท่านั้น เพื่อที่จะให้เห็นว่า มีคนเข้าช่วยจากต่างประเทศ ฉะนั้นคนไทยที่อยู่
 เมืองไทยก็ควรจะช่วยเหลือตัวเองด้วยการต่อต้านญี่ปุ่นที่มีอยู่เท่านั้น เพราะฉะนั้น
 เนื้อเรื่องที่เกี่ยวกับเสรีไทยก็คงมีไม่ถึงครึ่งเล่มซะด้วยซ้ำไป แต่ว่าเรียนตาม
 ตรงๆ ดิฉันเองก็ประทับใจในความพยายามที่ เอาสิ่งที่มันน่าคิดทั้งหลายใส่
 เอาไว้ ถึงแม้มันจะไม่ถูกที่ถูกคน อะไรก็ตามเจ้าตัวมาอ่านก็คงสะดุ้งโหยง ๆ
 ไปเหมือนกัน แต่ว่าคนหลาย ๆ คนที่เอ่ยถึงนั้น ไม่มีโอกาสได้มีชีวิตรอดอยู่มาอ่าน
 ดิฉันก็อ่านแทนเขาไปแล้วแหละ หนังสือที่ใครหาไม่พบที่ห้องสมุดจุฬา อยู่ที่ดิฉัน
 ฉะนั้นอีกชุดหนึ่งอยู่ที่คุณหญิงจางค์ศรี จากธรรมชาติศาสตร์ หายากมากนะหนังสือ
 ชุดนี้ ฉะนั้นใครจะไปพิมพ์เป็น EDITION ใหม่นี้ก็ คุณสแสดงความจำนง

เอาไว้อ่านคำของชุดที่ติดกันเอามาอ่านนี้ บอกว่าอยากเหลือเกินว่าจะให้พิมพ์ให้เด็กได้อ่านนี้พิมพ์สักเล่มหนึ่งเล่มละ 5 บาท ได้มัยเป็นตอนเล็ก ๆ นี้ มีความปรารถนาตั้งไว้อย่างนั้น อาจจะมีใครที่สนองความต้องการนี้ได้มัยกระมัง และก็ส่วนสไตลการเขียนของคุณสดนั้นก็อย่างที่ทุกคนพูดแล้วนี้ ท่านเป็นครูสหกรณ์ คือว่าไม่เรื่องอะไรท่านก็สอนสหกรณ์เอาไว้ มันก็เลยทำให้อ่านที่ความตื่นเต้นขี้กขี้กไปหน่อยเท่านั้น ขอบพระคุณมากค่ะที่ให้ออกาสติดกันเล่าเรื่องนี้ค่ะ

คุณธรรมเกียรติ : ขอบพระคุณอาจารย์ คุณหญิงจินตนา มากเลยนะครับ เพราะว่าที่ท่านพูดมานี้ นะครับ สำหรับคนที่ศึกษาทางวรรณกรรม เรามักมีการโต้แย้งกันอยู่เรื่องหนึ่งก็คือ วนเวลาที่เราเขียนวรรณกรรมอิงประวัติศาสตร์นี้ เราจะนำเสนอประวัติศาสตร์ วนวรรณกรรมหรือนวนิยายเรื่องนั้นอย่างไร เพราะว่ามันมีปัญหาเรื่อง ประวัติความคิดว่า เราจะตีความเรื่องในประวัติศาสตร์ตรงต่อข้อเท็จจริงหรือเปล่า บางท่านก็เลยเป็นเรื่องของการนำเสนอแบบจินตนาการล้วน ๆ นะคะ อย่างเช่น คนดีศรีอยุธยา ของ เสนีย์ เสาวพงษ์ นี้ ไม่ได้คำนึงถึงพงศาวดารว่า ข้อเท็จจริงพงศาวดารเป็นอย่างไร หรืออย่างบางท่านพยายามสำรวจประวัติศาสตร์ตามความเป็นจริงมากที่สุด เช่น ชุนศึก ของไม้เมืองเดิม ถ้าใครอ่านชุนศึกของไม้เมืองเดิมแล้วเราไปเดินในอยุธยา นี้ เราจะพบตึ๊กตัก พบเส้นทาง พบหมู่บ้าน พบอะไรต่าง ๆ ตามที่ปรากฏในหลักฐานประวัติศาสตร์ตามเรื่องนี้แทบทุกประการ แต่ในประวัติศาสตร์ระยะใกล้ เช่น เรื่องเสรีไทย วนระย้านั้นะครับ เป็นเรื่องที่น่าสนใจอย่างมาก คุณหญิงจินตนา ท่านมีประสบการณ์ร่วมสมัยในสิ่งเหล่านี้ ท่านได้กรุณาถ่ายทอดประสบการณ์อันสำคัญอันนั้นให้กับเราในวันนี้ กระผมเองในฐานะหน้าม้านะคะ ก็เลยอยากจะจะได้ประวัติของภาพยนตร์นั้นะบ้างว่าไหน ๆ เมื่อหลวมตัวไปดูระย้าแล้วนะครับ ทั้งคุณเพิ่มพลก็ดี คุณหญิงจางงศ์ศรีก็ดีนะคะ คนหนึ่งเป็นผู้กำกับ อีกคนเป็นคนเขียนบท ทั้ง 2 คนมีวรรณกรรมหลักเล่มเดียวกันคือ ระย้า แต่ว่าเวลาตีความนำเสนอที่ท่านรู้สึกทะเลาะกันบ้างหรือเปล่า ผมอยากจะถามคุณเพิ่มพลครับ

คุณเพิ่มพล :

ขอบพระคุณครับ ไม่รู้หน้าที่อะไรแก้ตัวอีกมั้ง ความจริงแล้ว คุณงานงศรีกับผม
คุณหญิงนะทะ เลาะกันพอสมควร จับเข้าพอสมควรนะครับ และผมก็ได้ทานใบไม้
ที่บ้านบ่อยพอสมควร สะเป็นเรื่องแปลกนะสะ ท่านชอบใบไม้ ชอบทอดใบไม้ให้
ผมกิน ผมทานเวลาที่ไปคุยเรื่องบทครับ และผมก็อึ้งเอิบได้รู้จักว่าใบไม้ที่ท่าน
ปลูกไว้ ก็มาทอดให้ผมทานได้ทุกมื้อ เรื่องระยำ ถ้าเราจะดูหัวข้อการอภิปราย
เราพูดถึงระยำต่างมิติ ก็คงจะหมายถึงหนังด้วย ผมก็อยากจะเรียนเรื่องเกี่ยวกับ
ภาพยนตร์ว่า ภาพยนตร์มันเป็นโครงสร้างเพียง 2 ชั่วโมงตามกำหนด
ของหลักสูตรวิทยาทางการดู TIMING 2 ชั่วโมง นี่ถือว่าเต็มอิมในการสัมผัสที่
ถูกกำหนดไว้ให้กับประชาชนเข้าไปชม โรงภาพยนตร์ถูกปิดไฟมืด จอยักษ์มีมา
เสียงกัมปนาทที่จะเข้าไปสู่สวดประสาธ อันนั้นจะต้องมีการพาเดินกราฟ
ในการเดินเพื่อดึงดูดผู้ชมภาพยนตร์นั้น ๆ เกิดความรู้สึกร่วมกันแต่ละ
ช่วงแต่ละตอนจนถึงจบ นี่คือการรู้สึกของภาพยนตร์ ภาพยนตร์ไม่มีโอกาสที่จะ
สร้างให้เป็นภาพที่บรรยายความรู้สึกได้อย่างถ่องแท้ นอกจากผู้ชมนั้นจะไหว
ตามทันได้รวดเร็ว ตัวหนังสือสามารถบรรยายความรู้สึก และก็กลับมาอ่าน
บทหนังได้แล้วได้อีก ตามจินตนาการ แต่ภาพยนตร์นั้นโอกาสน้อยมากที่จะทำให้
มวลชนที่ดูนั้นรับอรรถรสอย่างเต็มอิม ถ้ามวลชนผู้นั้นไม่ศึกษาหาหรือเข้าใจจนถึง
ที่เราพยายามจะให้กับกัน ถ้ามองผ่าน ๆ ดูผ่าน ๆ ที่นี้มาพูดถึงบทประพันธ์เรื่อง
ระยำนะครับ ที่ผมอ่านแล้วคุณหญิงงานงศรีอ่าน มันเป็นความรู้สึกที่บางครั้ง
เราถกกันบ่อยมาก เพราะว่าท่านได้เขียนไว้เกินอิม ผมอยากจะเรียกว่าเกิน
อิม เพื่อบอกอย่างที่คุณบอกว่า ACTION สารพัดสารเพมากมายกายกองเหลือเกิน
วรรณกรรมหลายเรื่องที่ผมหยิบขึ้นมาทำนี้ ผมต้องต่อเติม เพิ่มเติมตกแต่ง แต่
กับระยำ ผมกลับต้องตัด ตัดแหลกราญ ดึงเอาแต่เฉพาะจุดที่คิดว่าควรจะนำ
เสนอออกมา เพราะว่า TIMING ของเรากำหนดมากของท่านมากมาย เรา
ถกเถียงกันเป็นเดือนกว่าบทภาพยนตร์จะออกมานะครับ ผมทราบว่าคุณหญิงท่าน
ก็หนักมาก ถ้าจะเรียกกันก็หงอกแล้วหงอกอีก เพราะว่าท่านต้องบทหนังแล้ว
บทหนังอีก แล้วมาปรึกษากัน แม้แต่คุณแดง คือคุณอัปสรเองก็ค่อนข้างจะปวด
ร้าวความรู้สึกว่า ทำไมตัดกันเยอะอย่างนี้ละ เดี่ยวตัดนั้น เดี่ยวตัดนี่นะ
สะ มันจำเป็น เพราะว่า TIMING กำหนดเราไว้ จากอรรถรสที่ท่านได้เขียนไว้
มาก ๆ นี่นะครับ มันทำให้เราต้องดึงไว้จุดที่คิดว่า จะมีค่าตามสิ่งที่ท่านสั่งสอน
ปัญหาอยู่ตรงนี้ด้วยครับ เพราะว่าวรรณกรรมมีการสั่งสอนอยู่เป็นระยะ
ว่าอะไรควรอะไรดีอะไรงาม อะไรควรทำร้าย อะไรควรดำ นะครับ ท่านตั้ง

ออกมาเป็นระยะ ๆ เพราะฉะนั้นวิถีทางที่เราพยายามจะดึงแก่นที่ซ่อน
มาในบทประพันธ์ของท่านก็เลยพยายามจะดึงจุดที่มันมีค่าแต่ละจุดออกมาทีละจุด
เช่น การเอารัดเอาเปรียบในสังคมของขุนรอน การทำร้ายข่มเหงประชาชน
ซึ่งเกิดขึ้นทุกหย่อมหญ้าในประเทศนี้ แล้วผมก็ชอบที่จะนำเสนอออกไป เช่น การ
บุกรุกของพวกรัฐบาล แล้วเราจะต้องเตือนรื้อกันอย่างไร ระวังเป็นเตือนเป็น
แค่ไหนอย่างไร ต้องต่อสู้อย่างไร ได้รับการร่วมมือจากเสรีไทยอย่างไร การ
พยายามจะนำเสนอออกมา เพื่อปลูกเร้าให้มวลชนของเราได้รู้จักคำว่ารักชาติ
นะครับ เสร็จแล้ว เราก็พยายามจะดึงออกมาว่า ใจค่าของการต่อสู้ ตาม
วิถีทางเพื่อความยุติธรรมต่อไปของระย้าคืออะไรในตอนจบ แต่ที่นี้ลักษณะของ
การนำเสนอของภาพยนตร์ ผมมักจะหาสิ่งที่เลวร้ายสำหรับตัวเองไว้เสมอ คือ
ว่า ไม่ยอมบอกว่า ตอนจบมันคืออะไร ให้เขาคิดไปเอาเอง นี่คือนั่นที่เป็น
ความเลวร้ายของผมที่มักจะสร้างความหดหู่ในจิตใจให้กับคนดู ดูแล้วไม่รู้เรื่อง
ตอนจบ ไปคิดเอาเอง เพื่อเขาจะได้วิเคราะห์ รู้จักมองหนังของผมว่า หนัง
ของผมนี้มันถามมาแล้ว ต้องไปคิดอะไรบ้าง ถ้าเพื่อผมจะให้เขาจบไปหมดๆให้คำ
ตอบเขาไปหมด มันก็เหมือนผมไปขึ้นเขา ซึ่งมันไม่ใช่ว่าหน้าที่ของผม นี่งาน
ของการสร้างงานศิลป์ ซึ่งผมพยายามจะยึดมั่นไว้ แต่บางครั้งก็ยึดไม่ได้
เพราะยึดที่ไร เจ็บทุกที และก็ถูกด่าบ่อยด้วยครับ ผมจะเล่าประวัติความรู้สึก
อยู่อย่างของผม คือว่าผมเคยไปรับตัวหนังบางเรื่องที่ทำาหม่า ๆ อย่างผมทำ
เรื่อง ชีวิตบัดซบ นะฮะ ผมก็มีความรู้สึกว่าเป็นประชาชนเขาทำงานประเภทนี้
เพราะว่ามันอึดแอ็บ มันได้สตางค์ ได้รางวัล พอผมรู้สึกอย่างนั้น ผมก็ทำเรื่อง
เมืองจันทมอ กพอผมทำเรื่องเมืองจันทมอ ผมหนึ่งไปทาง ART มากขึ้น ตั้ง
คำถามเอาไว้ให้เขาเยอะขึ้น ผมไปรับตัว ผมอธิบายใหญ่เลย ว่า ลักษณะการ
ดูหนังนี้ มันควรจะเอาไปนึกคิดอย่างไร เพื่อวิถีชีวิตที่ดี รื้อย มากมายเป็นครึ่ง
ชั่วโมง หนังฉาย ผมไปทานข้าวกับเจ้าของโรง คนแน่นมาก ผมเดินกลับโรง
แรม (ไปรับตัวต่างจังหวัด) เข้าลิฟท์ มีผู้หญิง 2 คน เข้าลิฟท์ตามมา มีนาง
เอก พระเอก ผมก็เข้าไปด้วยนะฮะ ผู้หญิงก็เริ่มด่าทันที "หนังเหี้ย เกิดมา
จากท้องพ่อท้องแม่ไม่เคยดู แม่หล่อๆให้ดูได้ไง" หน้าผมก็อยู่ตรงนั้น
นางเอกผม พระเอกผม ก็อยู่ตรงนั้น เขาแกล้งด่ากระแทกไปงั้นแหละ ผมเจอ
บ่อยนะฮะ เรื่องนี้ นี่คือการรู้สึก ความรู้สึกพวกนี้มันเกาะกุมจิตใจผม ว่าทำไม
เรานำเสนอสิ่งที่ดีที่เราคิดว่าดี แล้วให้เป็นคำถามเพื่อเขาจะไปตอบกันเอง
เขาก็กลับไม่ถามไม่ตอบกันเอง กลับมาด่าเราว่าเราไม่ให้ความบันเทิงเขา
ซึ่งผมเจ็บปวด แต่บางครั้ง ผมก็ต้องยอมรับว่า จนเมื่อมวลชนเรากุมมอเมา
อย่างนั้นแล้ว เราก็ต้องค่อยๆ พยายามแก้ทีละเปลาะ ระยะหลังก็เลยหาหนัง
ง่าย ๆ ให้มันมากขึ้น หลวงตา, ไข่แดง ก็ได้สตางค์มา พอเริ่มมีสตางค์ ก็เริ่ม
คิดค้าก้าหม่า ก็เจ๊งอีกตามเคย นี่คือนั่นวิถีทางที่ผมเผชิญ นี่คือนิตของภาพยนตร์ ซึ่ง
มันอาจจะต่างจากวรรณกรรมพอสมควร เพราะว่าภาพยนตร์มันแค่ 2 ชั่วโมง
เพื่อการนำเสนอ และมิตินี้ผมรู้สึกว่ามันเป็นหน้าที่จริงๆ รอดเฉพาะอย่างยิ่ง
ประเทศกำลังพัฒนาที่จำเป็นเหลือเกินที่จะต้องเสริมทักษะ เท่าที่โอกาสผมจะมี

ผมก็ถูกอาจารย์จินตนา ด่าอยู่บ่อยๆ "ทำอยู่ได้ไง เพิ่มพล เจิงอยู่เรื่อย"...
ท่านเตือนนะฮะ ให้อ่านหนังสืออยู่รอดต่อไปได้... ครับ ขอขอบคุณครับ

คุณธรรมเกียรติ : ขอขอบคุณ คุณเพิ่มพล ฮะ ที่จริงผู้กำกับหนังหรือคนทำหนัง ก็ถูกเวลาบังคับมาก แต่เห็นจะไม่ถูกบังคับมากเวลาเจอคนดำเนินการอภิปรายนี่นะฮะ เพราะให้พูด 5 นาที ท่านก็ต้องพูด 5 นาที แต่คนดำเนินด้วยความคล่องแคล่ว ไม่เข้าๆ ก็ไม่เป็นไร เพราะว่า เรื่องนี้เป็นเรื่องของการสื่อออกไป จะพีดกลุ่มเป้าหมาย ก็ได้ ผมเคยไปดูหนังในลาว เขาก็ดำเนินที่เคยทำเงินในประเทศไทยนะฮะ ผมไปดูหนังที่ทำเงินในประเทศไทย เรื่อง ลูกภาพร่ำ นี้ คนดูที่ลาวด่ามากเลย ว่า หนังอะไร เพราะเขานึกว่าเป็นหนังบู๊ครับ เพราะลูกภาพร่ำ ก็กำมิด แต่ปรากฏว่าเป็นหนังเศร้า ยับเยิน ผมคิดว่า ผมใช้เวลา 5 นาทีหลัง คุณหญิง จานงศรี ดีกว่า ขอขอบคุณครับ

คุณหญิง จานงศรี : ดิฉันต่อคุณเพิ่มพลนิดหนึ่งว่า เรื่องหนึ่งที่เราไม่เคยทะเลาะกันก็คือ เรื่องของความเลวร้ายที่มีร่วมกัน ดิฉันก็เห็นร่วมกันกับคุณเพิ่มพลว่า งานประเภทนี้ไม่ควรต้องมีคำตอบ และเราก็จบ อันที่จริงเราไม่ได้ทะเลาะกันตรงนั้นเลย เราก็ปล่อยคำถามไว้ตรงนั้นว่า เมื่อขุนรอนมหาหัตถ์ตายไปแล้ว ผู้ที่มาแทนขุนรอนนั้นก็คือพี่ชายของระย้านั่นเอง แล้วอะไรต่อไป นั่นคือตอนจบของหนัง เพียงแค่ 2 เล่มครึ่ง ยังเหลือ 2 เล่มครึ่ง ดิฉันขอกลับมาเรื่องของวรรณกรรมใหม่นะคะ ซึ่งคุณธรรมเกียรติกรุณาส่ง NOTE ด้วยเมื่อถึงเวลานะคะ.... จะมามองถึงเรื่องการสร้างตัวละครของคุณสด ในหนังสือ 2 เล่มนะคะ ดิฉันคิดว่าคุณสดนี้นะ เธอตัวเองเข้าไปอยู่ตัวละครของท่านในทั้ง 2 เล่ม ระย้าเป็นท่านจอมมุนหนึ่งแน่นอน การคิด การมอง การอะไรของท่าน ชัดเจนทีเดียว แต่ว่าตัวละครที่อยู่ระย้ามีหลายตัวเหลือเกินที่เป็นมุนอื่นๆ ของคุณสด และอาจเป็นมุนที่เราได้เห็นได้ชัดกว่าในรูปแบบของระย้า เกรียงไกร นี่ การคิดเกี่ยวกับสภกรรม อุดมการณ์แตกต่าง เป็นส่วนหนึ่งของคุณสดอย่างชัดๆ เลย คุณสดที่มีอุดมการณ์สูงมากเสียจน... ต้องขอโทษคุณอัปสรด้วย เคยคุยกันแล้วว่า ไม่ติดดิน แต่ว่าเป็นสิ่งที่ดึงดูดคนอื่นเกิดจินตนาการ และกระตุ้นให้ติดตาม อันนี้คือเกรียงไกร ส่วนโรมรันก็งานเรื่องของความถูกความผิด กฎหมาย มีอุดมการณ์ที่จะต่อสู้ด้วยกฎหมาย แต่ในที่สุดเล่มที่ 3 โรมรันเองก็พ่ายแพ้เหมือนกัน แต่นั่นดิฉันก็คิดว่าเป็นคุณสดในอีกส่วนหนึ่งของท่านโต้ตอบตัวเอง และที่ระย้านี้นะ ดิฉันคิดว่าเป็นคุณสดส่วนหนึ่งที่นำเสนอมากเลย ดิฉันคิดว่าท่านรักระย้าของท่านมาก เพราะว่าระย้าเป็นตัวแทนโดยที่ คือ สันดานของมนุษย์ที่ดี แต่ยังไม่ไ้ผ่านการขัดเกลา และความดีนั้นมันออกมาดิบๆ ที่เดียว คือ รับฟังความคิดของเกรียงไกร มีความหวังตามเกรียงไกร เชื่อโรมรัน แต่ในที่สุดความดิบของเขาก็เอามาใช้ได้เต็มที่ ดิฉันคิดว่า คุณสดมีความสุขที่มีระย้า เพราะว่าท่านได้ปล่อยอะไรของท่าน ได้จินตนาการ ได้มากมายเหลือเกิน เลิศ ฤทธิ์รอน ซึ่งเป็นบรรณาธิการทอมวล ที่ถูกซื้อปากกาแล้วไม่ยอมขาย บอกว่าปากกาไม่มีรา

ดา จะเป็นแรงบันดาลใจซื้อไม่ได้เพราะไม่มีราคา ดิฉันคิดว่านั่นคือ คุณสด ใจอีก
มุมหนึ่ง ท่านเคยทำหนังสือบิษมิตร และดิฉันก็ทราบว่า เรื่องนี้ก็เกิดขึ้นกับท่าน
เหมือนกัน ใจอีก..ดิฉันขอจบลงด้วย ภาพ กับ ภาษา คือ ถ้าเราจะพูดถึง
วรรณกรรม ดิฉันคิดว่าเรื่องนี้เราคงทำไม่ได้ ภาพและภาษาในระย้า กับปักกิ่ง
นครแห่งความหลัง ดิฉันสนใจมากเลยในการใช้ภาษาของคุณสดที่ต่างกันหนังสือ
สื่อ 2 เล่มนี้ ภาพกับปักกิ่งนุ่มมาก นุ่มเหมือนสีน้ำ สงบ มีความรู้สึก หนาว อุ่น
เย็น หมดเลย ท่านสร้างภาพได้งามมากเลยในหนังสือเล่มนั้น พอมาถึงระย้า
ดิฉันมีความรู้สึก ว่า ภาพของท่านชัด ชัดเจนมาก เหมือน และกับบรรยากาศไทย
ชัดมาก ความร้อน ความ... ซึ่งถ้าเราดูภาพของต่างประเทศ ซึ่งปักกิ่งก็เป็น
ต่างประเทศ ซึ่งเมืองหนาว มันจะนุ่ม ภาพในระย้าจะแข็งและชัด CLEAR
มาก และก็ แม้กระทั่งในภาพที่ ACTION น่าสนใจ คือ ช่วงที่ญี่ปุ่นทราบว่า
สงครามเลิก อื้อ! ตอนนั้นที่ท่านนี้ ดิฉันพูดกับคุณเพิ่มพลว่ามันสวยเหลือเกิน
เพราะว่า เกรียงไกร ภิรมย์ ชัดนี้เขาตัดต้นไม้ให้ล้มทับเส้นทางรถในป่า ใจ
เวลากลางคืน เพื่อว่าจะสกัดรถที่จะเอาระย้ากับภิรมย์เข้ากรุงเทพฯ เพื่อจะ
สกัดแย่งตัวระย้ากับภิรมย์จากญี่ปุ่น เขาทราบว่ารถจะมาจากด้านไหน แต่คุณ
สดให้ภาพขณะที่เขาแอบคอย นี่บรรยากาศและภาพของป่า อะไรตรงนั้นชัดมาก
ก่อนไม้ที่ล้มขวางทางเขาคอยรอนนักโทษที่จะเข้ากรุงเทพฯ ที่จะต้องมาจาก
ทางหนึ่ง แต่เมื่อเสียงรถมา มันมาจากอีกด้านหนึ่ง คือเสียงและไฟที่ค่อยๆ
มากลับมาจากอีกด้านหนึ่ง ความรู้สึกของคนที่ คอยหาไม่รถมาจากทางนี้
หาไม่มาจากทางนั้น และก็รถที่มาถึงมาหยุดอยู่ตรงนั้น ภาพของพวกญี่ปุ่น
กระโดดลงมา พยายามยกต้นไม้ แล้วอ้าวเสียงและแสงไฟรถมาจากอีกด้านหนึ่ง
แล้ว และก็รถญี่ปุ่นแล่นมาจากอีกทาง มาหยุดอีกข้างของต้นไม้ล้ม คือภาพทั้ง
หมดที่มองเห็นโดยคนกลุ่มที่อยู่บนที่แอบดูอยู่ มาแล้วก็มาหยุด และก็ภาพของการ
โต้ตอบกันระหว่างญี่ปุ่น 2 ฝ่าย ฝ่ายที่มาใหม่ คือ ฝ่ายที่จะเอาระย้ากับภิรมย์
เข้ากรุงเทพฯ ญี่ปุ่นเผชิญกันส่งเสียงข้ามต้นไม้ที่ล้มขวาง แล้วทุกคนก็ยืนนิ่ง
เหมือนไม้ที่ตายแล้วญี่ปุ่นที่มาจากกรุงเทพฯ เขาบอกญี่ปุ่นที่จับภิรมย์กับระย้าว่า
ญี่ปุ่นแพ้สงครามแล้ว แต่บอกเป็นภาษาญี่ปุ่น พวกที่แอบมองอยู่ก็เลยไม่รู้ เห็นแต่
ภาพ แต่ภาพนั้นสวยเหลือเกิน ตั้งแต่ต้นจนมาถึงจุดที่เขายืนเหมือนต้นไม้ตาย
แล้วนี่นะ ดิฉันยังพูดกับคุณเพิ่มพลเลยว่ามันสวยเหลือเกิน อันนี้ก็เป็นภาพหนึ่ง
จะหมดเวลาแล้วหรือคะ เลยเรื่องภาษาไม่ได้พูดเลยคะ ดิฉันก็ยังเสียดาย ยัง
มีภาพอื่นอีกนะ เช่น ตำรวจพบช้างฟุ้งาใหญ่ และก็ถูกช้างเมานั่นนะไล่ และก็ไป
จบลงที่วาระย้าตามมาแล้ว พบศพตำรวจอยู่ในปากงูหลามตัวโตซึ่งถูกยิงแล้ว นี่
คือภาพที่เธอสร้าง ที่เกือบจะ เหมือนจริง (surrealistic) นะคะ ที่นี้เรื่อง
ของภาษา ภาษา 2 เรื่องนี้มันต่างกันมากเลย ดิฉันขอแค่อ่านเป็นตัวอย่างเท่า
นั้น "ปักกิ่งนครแห่งวัฒนธรรมจีน กำลังแปรสภาพจากสีขาวโพลนเป็นสี
เขียวชอุ่มและสีชมพู ปลาที่หมกตัวอยู่ในโคลนใต้ก้อนน้ำแข็ง ตลอดจนฤดูเหมันต์
เริ่มแหวกว่ายไปมาจนกระแสน้ำอันเยือกเย็น นกที่ปีกและหางเกราะกรังไป
ด้วยบุษิมะ เริ่มมีขนอันสวยงามและเพ็ญร้องเพลงอยู่ตามกิ่งไม้ซึ่งกำลังผลิบ

อ่อน" นี่คือนาฬิกาของปักกิ่ง นาฬิกาของระย้านะคะ ดินันท์หายไปแล้ว อ้อ" เร็ว
ราวกับสมองไม่ได้สั่งการ ระย้าควักป็นออกมาจากเอว ลั่นกริดยไม่มีเวลา
แล้ว กระทั่งทะเลิ่งขึ้นและเร็วยิ่งกว่าตนเองจะรู้ มีดชายธงที่คาอยู่มือก็ฝัง
เข้าไปอยู่ที่ชายโครงของนางนั้นจนมิด" คนหนึ่งนะฮะ สมองยังไม่ได้สั่งการ
อีกคนหนึ่งนะก่อนที่จะรู้

คุณธรรมเกียรติ : ขอบคุณคุณหญิงมากนะครับ ชีวิตเราจริง ๆ บางทีเราก็ไม่รู้เหมือนกันว่าเราใช้
เวลาไปทำไม และเราก็ถูกเวลามันไล่หลังอยู่อย่างนี้ตลอดเวลาเหมือนกัน วัน
นี้เหมือนกับตกเป็นทาสเวลา แต่ผมก็ต้องยอม เพราะว่า เรามาใช้สถานที่ก็
ต้องคำนึงเวลาราชการอยู่เหมือนกันนะครับ ผมคิดว่าที่พูดมาก็เกือบจะได้ภาพ
สมบูรณ์ในแง่หนึ่งนั่นะ คือ งานที่เราจะไปต่อภาพทางความคิดที่จะไปขยาย
อะไรต่อมิอะไรต่อไป คุณชิตช่วง เมื่อพูดในรอบแรกไม่ยอมก้าวเข้าไปถึงจุดที่
ว่า คุณสด ฐรมะโรหิตนั้นมีปรัชญาชีวิตอย่างไร แต่กระผมคิดว่าสิ่งที่คุณชิตช่วง
น่าจะพูดอีกสักกณิดหนึ่งในเวลาจำกัดนี้ก็คือ คุณสดได้สะท้อนภาพปรัชญา ความ
คิดทางปรัชญาออกมาผ่านตัวละครนี้อย่างไร เพราะอย่างคุณหญิงท่านตั้งข้อ
สังเกตว่า ระย้านั้นเป็นการมองข้างนอก แต่ว่าปักกิ่งนครแห่งความหลัง เป็น
การมองชีวิตด้านใน ผมคิดว่าตรงนี้ คุณชิตช่วงเอง ซึ่งมีความรักในทาง
ปรัชญาก็ดี มีความรักทางกวีนิพนธ์ก็ดี น่าจะพูดอะไรสั้น ๆ แบบภาษากวีได้
ขอบคุณครับ

คุณชิตช่วง : ขอบคุณครับ คือ ในยุคที่คุณสด ท่านไปที่เมืองจีนนั้น เราคงทราบกันว่ามันเป็น
พมอใช้คำว่าสวรรค์ที่กำลังเปลี่ยนเป็นนรก เมืองปักกิ่งตอนนั้นนี่ ความแตกแยก
ของคนจีนเองก็คือว่า แต่ละฝ่ายเสนอความคิดที่จะปรับปรุงประเทศชาติของแต่
ละฝ่ายไม่ตรงกัน มีทั้ง อันนี้พูดถึงผู้ที่ปรารถนาดีต่อสังคมก่อนนะ ก็หมายถึง
พวกเจี๋ยเพ เจี๋ยเหมย จางหลิน พวกนี้เป็นนักศึกษาที่ต่อต้านญี่ปุ่น ก็ต้องการ
ที่จะให้มีประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์ อันนี้ก็ในตัวเอกของฝ่ายคุณสด อีกพวกก็
เป็นฝ่ายซ้ายคอมมิวนิสต์ ส่วนอีกพวกหนึ่งที่คุณสดเหยียดหยามมากก็คือ พวกขุน
ศึกที่รืดนาทาเร้น เอาเปรียบราษฎร นอกจากนั้นก็ยังมีผู้ป่วนที่เตรียมมาสู่บปักกิ่งอยู่
สงครามมันกำลังจะเกิดขึ้นนะ เพราะฉะนั้นตอนนั้นนี่ ตัวละครที่ท่านวาดขึ้นมา
จะเป็นตัวแทนของแต่ละฝ่าย เราจะเปรียบเทียบอย่างไรละ เปรียบเทียบกับ
เมืองไทยในช่วง 14-16 ตุลา 3 ปีนี้ เราลองย้อนนึกไปว่า ตอนนั้นนี่นักศึกษา
หรือว่าคนในส่วนต่าง ๆ ของสังคมออกมารดแล่นกันมากพอสมควร แต่อันนั้น
ผมคิดว่าคงเป็นส่วนขี้เลืบนะ ส่วนจิวเจี๋ย เมื่อเทียบกับสังคมจีนในยุคของคุณ
สด ของจีนมันรุนแรงมาก เลือดเดือดกว่าไทยเยอะ เพราะฉะนั้นนี่มาพูดถึงตัว
ละครนิดหน่อย ก็เมื่อกี้ผมพูดไปแล้วนิดหนึ่งว่า ตัวละครที่ท่านวาดไว้นี้จะชู
ปรัชญาแต่ละอย่างไม่เหมือนกัน อย่างนายเหลียงกวางตันซึ่งเป็นคู่ดวงของวัลยา
นี่ก็เป็นแบบของชายหนุ่ม รัชคดีเกิดมาร่ำรวย ได้ไปเรียน BOSTON และก็ไม
เคยเดือดร้อน ไม่เคยแค้นกับความทุกข์ยากทางสังคม นี่ก็เป็นแบบฉบับของคน

หนุ่มแบบหนึ่งของจีน อีกแบบหนึ่งก็แบบหลวก ซึ่งเป็นภาพที่ผมยาวกระเซิง เลื้อยฟ้าเก่าคร่ำคร่าอย่างผมนี่ละมั้ง แกมตรงนี้ก็ขาด อันนี้ก็เป็ลลูกชาวนาจากหูหนาน ซึ่งเป็นถิ่นจน เมาเซตงอันนี้คือภาพฝ่ายคอมมิวนิสต์ เวลาพูดเวลาอะไร ก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง ภาพของซูฟู่ซึ่งเป็นลูกคนจีนที่ไปจากเขาวราช อันนี้มีความพิศหวังล้มเหลว เป็นคนไม่ดีไปหมด ก็เป็นอนาคตสิ้นชะ เห็นดีว่าเมื่อเกิดสงครามขึ้นแล้วทุกอย่างจะทำลายล้างไปแล้วเราจะเริ่มต้นสังคมแบบใด แบบเล้าจ้อ ที่แสวงวิเวกอยู่ตามกระท่อม มีคนไม่มากอะไร อันนี้ก็เป็ลปรัชญาอีกแบบหนึ่ง ซึ่งการปะทะกันทางความคิดอันนั้นนะ ตอนนั้นนะปักกิ่งมันเป็นศูนย์รวมมากเลยนะ ฉะนั้นนี้ ผมคิดว่าความขัดแย้งต่างๆ มันให้คุดสดท่านได้อะไรจากบทเรียนจนช่วงที่ปี ช่วง 7 ปี จนปักกิ่งนะผมว่ามันมหาศาล บทเรียนมหาศาล อย่างผมเองนะไม่เห็นสภาพอย่างนั้นแต่ผมเข้าไปนะมัน ไปช่วงปลายยุค RED GUARD ซึ่งความรุนแรงของซ้ายตกขอบ ซึ่งทำให้อสังคมปั่นป่วนนั้นนะ ผมไม่เห็นเห็นก็จริงแต่เห็นผลสะท้อนของหางๆมันนะ ผมก็ยังรู้สึกน้ำตาตกในเหมือนกัน อันนี้ยังคิดว่ายิ่งคุดสดได้ไปเห็นแล้วนี่ก็ยิ่งนึกภาพไปได้ว่าเป็นภาพที่บาดใจ แล้วยิ่งภาพประทับจำนั้นยากแค่ไหนนะชะ ฉะนั้นนี้คุดสดจะเขียนไว้เสมอเลยว้า ทำไมผมยังต้องเขียนเรื่องความหลังของปักกิ่ง ท่านจะพูดเสมอเลยในหนังสือ ทุกเล่มที่ท่านพูดไว้ ผมเองคงสรุปได้ไม่ชัดเจน

คุณธรรมเกียรติ : ขอขอบคุณ ท่านผู้มีเกียรติที่เคารพ วันนี้ เราได้มีโอกาศสนทนา พูดคุยกันบนเวทีนี้ พอสมควรแล้ว แล้วกระผมคิดว่าสำหรับวันแห่งการรำลึก คุดสด กูรมะรหิต ในปีนี้เราก็ได้ทำหน้าที่ของเราด้านหนึ่งในฐานะ คนที่ศึกษาทางวรรณกรรม ศึกษาประวัติ ของนักเขียนอย่างที่ดีศึกษาอย่างรูปธรรม เป็นรูปธรรม และผมเชื่อว่านักเขียน หรือ ศิลปิน แขนงใดก็ตาม สิ่งที่เขาภูมิใจมากที่สุดมิใช่ชื่อนุสรณ์สถาน มิใช่ชื่อนุสาวรีย์ แต่การที่เขาได้สามารถหยั่งรู้ ได้ว่างานของเขาจะมีคุณค่า ยังมีคนที่พูดถึง และยังเป็นประโยชน์ ตรงนี้ผมคิดว่าถ้าจะมีทรัพยากรใดๆ อยู่คุดสดก็ควรรับรู้ด้วยความชื่นชม กระผมเองได้ให้สัญญากับท่านว่าหลังจากการอภิปรายนี้ กระผมจะขอกราบเรียนเชิญชวนท่านขอบคุณท่านผู้อภิปรายขึ้นหนึ่งก่อน แล้วจากนั้นผมจะส่งมอบรายการให้กับคุณพิชัย โดยที่พวกเรทั้งหมดบนนี้ยังพร้อมที่จะแลกเปลี่ยนกับท่าน ขอขอบพระคุณครับ

คุณพิชัย : ในที่สุดผมก็ต้องขอขอบพระคุณ ท่านอาจารย์ธรรมเกียรติ ท่านอาจารย์คุณหญิงจินตนา ยศสุนทร , คุณหญิงจางงศรี, คุณเพิ่มพล เขยอรุณ และก็คุณโชติช่วง นาดอน นี่นะครับ ท่านผู้มีเกียรติครับ เขาว่าคนเรารู้จักกัน 5 นาที นั่งต่อกัน 5 ชม. ก็ยังได้ หน้ามันไม่ตื้ออย่างนั้น เสียขมันไม่ตื้ออย่างนี้ สำนวนพูดมันเลวทรามอย่างนั้น มันเป็นคนไม่มีการศึกษา อย่างนี้นั่งพูดกันได้ 5 ชม. แต่สำหรับคนที่ทำความดี แล้วมาพูดกัน 3-4 ชม. น้อย่างไรก็ไม่พอ

เราจะพูดกันอีกชั่วชีวิต ก็คงจะยังไม่หมด อย่างผมได้ฟังที่คุณหญิงจางงศ์ศรี พูดถึงสำนวน ที่หิมะละลายแล้ว ใบไม้เริ่มผลิเขียว ผมยังจำเมื่อปีพ.ศ. 2512 ที่ผมไปเดินอยู่ที่ริมทะเลสาบ เป๋น่าย ผมเดินที่ทะเลสาบคุณหญิงหุ แล้วผมยังนึกถึงพระราชวัง อี้เหยหยวนซึ่งมีเรื่องที่ทำด้วยศิลา ด้วยเงินที่ควรเอาไปสร้างเรือรบ แต่ก็ปรากฏว่ามีการขัวเขว เอาเงินนั้นไปสร้างเป็นเรือหินขึ้นมาสำหรับขับกล่อมฟังดนตรีกัน ความเหล่านี้นี้ปรากฏอยู่ในบันทึกนครแห่งความหลัง เพราะฉะนั้นเมื่อผมไปปักกิ่ง ผมไปเดินอยู่ ณ ที่นั้น คุณสดเดินตามผมไปทุกก้าว และผมยังจำได้ที่ผมมาเดินอยู่นี้มันไม่ได้เป็นของแปลกหน้าแปลกตาอะไรเลย เพราะผมได้เคยรู้อยู่ และได้มาเห็นของจริง นี่คือ DESCRIPTION ซึ่งหนังสือที่คุณสดเขียนก็เป็นอย่างที่ท่านจินตนา ว่าท่านต้องอาศัยความเป็นจริง แม้จะกระทำเรื่องขบวนเสรีจีนหรืออะไรก็แล้วแต่ ผมเคยทำภาพยนตร์ให้กับท่านเหมือนกัน ของคุณเทวมิตร ก็ประสมอย่างเดียวกับคุณเพิ่มพล เห็นเขาก็ไม่ดู มันก็จบตรงนั้นนะครับ คุณเทวมิตรที่ทำภาพยนตร์ คุณเทวมิตรที่ทำภาพยนตร์เรื่องนี้ ก็ต้องย้ายไปเหมือนกัน ขบวนเสรีจีน แต่ก็ไม่ใช่ไร มันก็เป็นอย่างนั้น คือเรื่องของชีวิตก็เหมือนกับคุณสดลงเอยอย่างไรก็เป็นอย่างนั้น แต่ผมอยากเรียนว่าในชีวิตที่เราจะพูดถึงกัน ถ้าจะพูดกันอีกอันสมัยที่ท่านเขียนขุนลีลาศตรสุนทร สำหรับออกวิทยุ ทาละคร ในครั้งกระนั้นผมยังได้ใกล้ชิดกับหลาย ๆ คนที่ทำงานกับท่าน เช่น จมื่นมานิตย์นเรศ คุณภากร ปาจิณพยัคฆ์ คุณกฤษณ์ จันทรังษี เรื่อง ซึ่งทำให้อะไรต่าง ๆ เหล่านี้มันเป็นภาพที่แจ่มใสอยู่ในใจของคนได้ตลอดเวลา ถ้านึกกลับไปถึงสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เมื่อใดก็ตาม ผมไม่ทราบที่ท่านผู้ใดอยากจะอภิปรายอีกหรือไม่ เพราะตอนนี้ผมเห็นใจนะครับ ว่ามันเข้ามาถึงเวลา 19 นาฬิกา กับ 25 นาทีแล้ว มีมัธยมที่ท่านผู้ใดอยากจะอภิปรายเพื่อจะพูดถึงคุณสดอีก ถ้าหากว่าไม่มีนะครับ ผมขอวิงวอนว่า ถ้าหากท่านเห็นว่ามูลนิธิ สด กุระมะรหิต ที่จะให้มีประโยชน์ต่อไปสำหรับการธำรงไว้ซึ่งความมีคุณค่าทางวรรณกรรมของ คุณสด กุระมะรหิต ก็ตาม ของการที่จะสืบทอดเจตนารมย์กันต่อไปในเรื่องของสหกรณ์ก็ตาม ถ้าหากท่านจะช่วยมูลนิธิด้วยประการใดก็ตาม กระผมขอวิงวอนนะครับ ให้ท่านทั้งหลายกรุณาช่วยด้วย เพื่อจะให้มูลนิธินี้อยู่ เพื่อจะรำลึกถึงคนที่มีความค่าที่เราจะพูดถึงกันได้ไม่มีวันจบ และเราจะมีประเด็นต่าง ๆ ให้เราได้พูดกันถึงท่านรดยไม่มีวันจบสิ้น จนโอกาสนี้ผมขอเรียนเชิญท่านประธานมูลนิธิ คุณสวัสดิ์ ได้กรุณามอบของที่ระลึกให้แก่ท่านที่เป็นผู้อภิปรายด้วยนะครับ เชิญครับ ท่านประธานมูลนิธิเชิญ ผมว่าลงมารับเลยดีกว่านะจะได้สะดวกกัน ค่อย ๆ ลงมาแล้วเราค่อย ๆ FADE กันไปนี่นะครับ คุณหญิงจินตนา คุณเพิ่มพล อาจารย์ธรรมเกียรติ คุณหญิงจางงศ์ศรี คุณรัชติช่วง

และท้ายที่สุดครับ ท่านผู้มีเกียรติครับ เราก็ขอให้รำลึกถึง คากลอนที่ได้พูดได้
ไว้ว่า

" ใคควายวายชีพได้เขาหนึ่ง เป็นสิ่งเป็นอันยังอยู่ไซ้
คนเด็ดดับสูญสังขารร่าง เป็นชื่อเป็นเสียงได้แต่ร้ายกับดี "

ในวันนี้เราพูดแต่ในสิ่งดีของคนที่ยายชนม์ไปแล้ว เป็นเวลา 11 ปีครบถ้วน ฯ
ในวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2532 ขอขอบพระคุณ และผมขอให้เราปิดรายการนะ
ครับ

